

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

ROLE HELMUTA KOHLA V PROCESU SJEDNOCENÍ
NĚMECKA

KLÁRA LAUDÁTOVÁ

VI. SEMESTR
Akademický rok 2005/2006
MEZINÁRODNÍ TERITORIÁLNÍ STUDIA

Vedoucí práce: Doc.PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvádím v ní všechny použité zdroje.

V Praze dne 22.května 2006

Děkuji docentu Jaroslavu Kučerovi za vedení mé práce a za cenné připomínky k ní.

OBSAH

1. Úvod.....	5
2. Zhodnocení literatury.....	7
3. Vývoj německé otázky v kontextu sjednocení.....	11
3.1 Historická reflexe německé otázky.....	11
3.2 1989 – pád berlínské zdi.....	16
3.3 Sjednocení – definitivní vyřešení německé otázky.....	18
4. Politika Helmuta Kohla/spolkové vlády před sjednocením (1982-89).....	22
4.1 Základní ideová východiska Kohlovy politiky.....	22
4.2 Výchozí pozice Kohlovy vlády a nové akcenty v německé politice.....	25
4.3 Vývoj vztahů SRN a NDR.....	30
5. Politika Helmuta Kohla/spolkové vlády v době sjednocovacího procesu (1989-90).....	36
5.1 Reakce Helmuta Kohla/spolkové vlády na situaci v NDR.....	36
5.2 Reakce na sjednocení v zahraničí - jednání Kohla s velmocemi (USA,VB,SSSR a Francie).....	39
5.3 Proces sjednocení z hlediska přínosu Helmuta Kohla.....	45
6. Závěr.....	48
7. Resumé.....	51
8. Příloha - seznam použitých zkratk.....	52
9. Seznam literatury.....	53

1. ÚVOD

V bakalářské práci se budu zabývat sjednocením Německa v devadesátých letech dvacátého století a zejména pak rolí tehdejšího kancléře Spolkové republiky Německo – Helmuta Kohla.

Ke sjednocení Německa došlo 3.října 1990. Než se tak stalo, existovaly na mezinárodní scéně od roku 1949 dva německé státy, Spolková republika Německo a Německá demokratická republika. Až do podzimu roku 1989, tedy do převratných událostí v NDR, je tento stav považován za status quo. Nabízí se mnoho otázek, co přispělo ke změně této situace. V této práci se pokusím zodpovědět, nakolik se o sjednocení Německa zasloužil Helmut Kohl. Jaké zastával názory v německé otázce? Jaká byla jeho politika v německé otázce od počátku převzetí kancléřského úřadu? Jak se jeho politika projevila ve vztahu k NDR? Přispěla jeho politika k urychlení sjednocení Německa? Jak se Helmut Kohl choval v rozhodujících okamžicích roku 1989?

Helmut Kohl jako kancléř Spolkové republiky Německo byl v době sjednocení Německa na vrcholu své politické kariéry. Kancléřský úřad zastával od roku 1982 do roku 1998 a stal se tak nejdéle úřadujícím kancléřem v historii Spolkové republiky. Pro účel této práce se budu zabývat pouze obdobím od zvolení Helmuta Kohla do úřadu spolkového kancléře 1.října 1982 do sjednocení Německa 3.října 1990.

První část práce je obecnější a zasahuje dále do minulosti. V hlavních bodech se věnuji vývoji německé otázky od konce druhé světové války až do sjednocení Německa v devadesátých letech dvacátého století s důrazem na vývoj ve Spolkové republice. Část týkající se období Helmuta Kohla se prolíná s druhou částí práce, ve které se věnuji obšírněji období jeho vlády před pádem berlínské zdi. Jedná se o období mezi lety 1982 až 1989, tedy od zvolení Helmuta Kohla kancléřem do pádu berlínské zdi. Zejména se soustředím na názory

Helmuta Kohla v německé otázce. První kapitola druhé části přesahuje vymezené období, protože je věnována období utváření politických názorů Helmuta Kohla. Pak se pozornost obrátí k jeho politickému programu v německé otázce a k jakým změnám došlo v *německé politice* v průběhu jeho vlády. Dále se také soustředím na to, jaké byly v tomto období vztahy mezi SRN a NDR především z perspektivy Spolkové republiky.

Ve třetí části se zaměřím již na přelomový rok 1989. Nejprve popíši reakce Helmuta Kohla na situaci v NDR a následně jaké reakce byly v zahraničí. Zejména to budou reakce čtyř bývalých okupačních mocností, tj. Francie, Velké Británie, Spojených států a Sovětského svazu a popíši, jak probíhala jednání mezi nimi a Helmutem Kohlem. V závěru práce se zaměřím na přínos Helmuta Kohla v procesu sjednocení.

Cílem této práce je popsat roli Helmuta Kohla v procesu sjednocení Německa a posoudit význam jeho *německé politiky* na sjednocovací proces na základě předcházejících vládních období 1982-1990.

2. Zhodnocení literatury

Zabývat se sjednocením Německa v devadesátých letech dvacátého století a zejména pak rolí Helmuta Kohla v tomto procesu, není tak docela jednoduchá věc i přes množství dostupné literatury. Na toto téma vznikala literatura již během vlády Helmuta Kohla z počátku osmdesátých let, která se hypoteticky zabývala důsledky jeho politiky. Ve své práci jsem však zohlednila literaturu z období devadesátých let, tedy až po sjednocení Německa, která zpětně hodnotila a analyzovala faktický průběh sjednocení a roli Helmuta Kohla. Právě z tohoto důvodu jsem zvolila následující literaturu, která se věnuje Helmutu Kohlovi z různých perspektiv. Jako další problém se může jevit jazyková bariéra, neboť dostupná literatura k tomuto tématu je převážně v německém jazyce.

Pokud se rozhodneme zabývat osobou politika, lze jako zdroj informací využít jeho memoáry. Zároveň to s sebou přináší nutnost obezřetnosti při práci s nimi. Konkrétně v tomto případě by paměti Helmuta Kohla mohly pomoci dokreslit obraz, jak se na tehdejší události díval a jak je z osobního pohledu vnímal jeden z hlavních aktérů procesu sjednocení. Na druhé straně je nutné od sebe odlišit vlastní autorovu interpretaci dané události od skutečnosti, a to s porovnáním událostí z jiných zdrojů.

Důležitým zdrojem informací pro mě byly *Erinnerungen (Vzpomínky)* Helmuta Kohla¹, které vyšly teprve na podzim v loňském roce. Na tuto událost se v Německu dlouho čekalo, neboť Helmut Kohl na rozdíl od ostatních státníků a politiků oné doby „otálel“ s vyličením událostí a souvislostí se sjednocením Německa ze svého hlediska. V této práci jsem pracovala převážně s druhým dílem jeho pamětí, ve kterém se Kohl věnoval období od svého zvolení kancléřem 1.října 1982 do konání prvních svobodných voleb v NDR 18.března 1990. Kohl se v knize vrací k nejdůležitějším událostem a rozhodnutím své vlády.

---

¹ KOHL, Helmut, *Erinnerungen 1982-1990*, Droemer Verlag, 2005.

Jako další zdroj jsem použila *40 Jahre Aussenpolitik der BRD*². Sborník obsahuje významné dokumenty za čtyřicet let existence zahraniční politiky SRN. Z tohoto zdroje jsem především čerpala informace a převzala citace z vládních prohlášení a projevů Helmuta Kohla.

Informace o osobě a životě Helmuta Kohla jsem čerpala z knihy *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*³ autorů Kaie Dieckmanna a Ralpha Georga Reutha. Autoři na základě rozhovorů s tehdejšími kancléři sepsali výpověď Helmuta Kohla o jeho působení v procesu sjednocení, jaké překážky bylo nutné překonávat a jaké byly Kohlovy myšlenky v rozhodujících chvílích. Dle mého názoru je tato kniha v mnoha ohledech jednostranná, protože se opírá pouze o citace a subjektivní pohledy kancléře v průběhu sjednocení. Sami autoři tento fakt nijak nepopírají a v předmluvě knihy se vědomě zmiňují o tom, že kniha zaujímá úhel pohledu jednoho z hlavních aktérů. Nicméně je kniha i v tomto ohledu přínosná, neboť dává možnost se zblízka seznámit s Kohlovými myšlenkami a názory.

Nesmírně přínosná mi byla objemná práce *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*⁴ od Karla-Rudolfa Korte. V této knize autor velmi precizně a se smyslem pro detail rozebírá *německou politiku* a vládnoucí styl kancléře SRN od jeho zvolení 1.října 1982 do pádu zdi 9.listopadu 1989. V této více jak čtyřsetstránkové knize se Korte vyjadřuje o Kohlově *německé politice* před rokem 1989 jako o „věci šéfa“ ve smyslu, že se Kohl na všech rozhodnutích týkající se *německé politiky* osobně podílel. Korte zde podle mého mínění zcela objektivně hodnotí kancléřův instinkt pro moc a smysl pro vytváření podpůrných sítí své moci. Podle Korte byla Kohlova vládní praxe charakteristická tím, že kancléř „pěstoval“ neortodoxní, osobní pracovní vztahy. Mezi to patří, jak se autor knihy zmiňuje, efektivní využívání telefonní diplomacie. Tato kniha přináší velmi detailní pohled do zákulisí politiky spolkového kancléře. Od procesu

---

² *40 Jahre Aussenpolitik der BRD*, Bonn Aktuell, Stuttgart 1989.

³ DIECKMANN, Kai, REUTH, Ralph Georg, *Chtěl jsem sjednocení Německa*, Karolinum, Praha 1997.

⁴ KORTE, Karl-Rudolf, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1998.

rozhodování, nástrojů jednání až k samotné analýze jednání vlády Helmuta Kohla. Korte zde pracuje s mnoha zdroji, například s vládními dokumenty doplněnými o vlastní rozhovory s jednotlivými aktéry tehdejší doby. Autor zde také pracuje s tajnými materiály úřadu kancléře, k jejichž otevření před uplynutím třicetileté lhůty dala spolková vláda souhlas. Tato kniha nabízí všem těm, kteří se zajímají o Helmuta Kohla a *německou politiku* jeho éry velmi kvalitní zdroj informací.

Pro tuto práci jsem rovněž čerpala informace z příručky k německému sjednocení *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*⁵, která mi posloužila k získání základního povědomí o problematice studovaného období. Na sestavení této příručky se podílela řada odborníků z oblasti práva, vědy a státní správy. Obsah se netýká jen samotného sjednocení, ale analyzuje, popisuje a hodnotí německou otázku ve Spolkové republice od roku 1949. V příručce jsou jednotlivá témata přehledně zpracována a poskytují tak čtenáři komplexní přehled o problematice německé otázky v SRN.

Pro získání uceleného pohledu jsem dále čerpala informace z *Dějin Německa*.⁶ Mnohem více mi v tomto smyslu posloužily *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland (Dějiny Spolkové republiky Německo)*⁷ Manfreda Görtemakera, který za tuto knihu obdržel v roce 1999 cenu Akademie věd a literatury v Mainzu. Kniha podrobně popisuje vývoj v SRN od roku 1949 až do konce devadesátých let. Jelikož předmětem mého zájmu bylo období 1982 až 1990, ocenila jsem zejména pasáže týkající se tohoto období.

V práci jsem dále použila biografii Helmuta Kohla od německého historika Wenera Masera⁸, který v roce 1990 představil první biografii „kancléře německého

---

⁵ WEIDENFELD, Werner, KORTE, Karl-Rudolf, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 1992.

⁶ MÜLLER; Helmut, KRIEGER; Karl Friedrich, VOLLRATH; Hanna, *Dějiny Německa*, NLN, Praha 1995.

⁷ GÖRTEMAKER; Manfred, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Von der Gründung bis zur Gegenwart*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt/Main 2004.

⁸ MASER, Werner, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, Ullstein Verlag, Berlin 1993.

sjednocení.“ V knize Maser poskytuje ucelený pohled na život a politickou kariéru Helmuta Kohla.

Práce Matthiase Zimmera⁹, která se zabývá obdobím již od konce druhé světové války, mi byla přínosná zejména svou částí věnující se období 1982 až 1990. Autor v ní vyjadřuje názor, že Kohlova politika do roku 1989 nebyla přednostně zaměřena na sjednocení. Naopak, vzhledem k tehdejším možnostem, byla zaměřena prakticky na ulehčení mezilidských vztahů v obou částech Německa.

---

⁹ ZIMMER, Matthias, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...:Die Deutschlandpolitik der Bundesrepublik 1949-1990*, Verlag Ernst Knoth, Melle 1991.

3. Vývoj německé otázky v kontextu sjednocení

3.1 Historická reflexe německé otázky

Německo bylo od konce druhé světové války rozděleno mezi čtyři okupační mocnosti. Stalo se tak na základě Jaltské konference (únor 1945), na které se USA, VB a SSSR dohodly na rozdělení Německa do okupačních zón, aby se již v budoucnu neopakovaly hrůzy z druhé světové války a nedošlo tak znovu k ohrožení světového míru. Ačkoliv bylo okupačními mocnostmi na Postupimské konferenci (červenec-srpen 1945) dohodnuto, že Německo bude spravováno jako celek, nedařilo se jim tuto dohodu naplnovat.¹⁰ Hlavní příčinu můžeme také vidět v právě začínající studené válce, kdy se projeví odlišné postoje a názory ohledně další budoucnosti Německa mezi Spojenými státy na jedné straně a Sovětským svazem na druhé.¹¹ Na základě provedení měnové reformy v západních zónách (americké, britské, francouzské), která se vztahovala i na Berlín, Sovětský svaz přistoupil k blokádě všech pozemních přístupových cest do Berlína. Blokáda byla po roce trvání (trvala od června 1948) ukončena. Důvod? Blokáda nejenže nesplnila sovětská očekávání¹², ale měla opačný efekt. Blokáda zvětšila solidaritu Západu a podpořila především pohotovost Američanů se angažovat v otázce Berlína a Německa.¹³ Mezi západními Spojenci se tím upevnila spolupráce, která urychlila proces dělení Německa. Ten vyvrcholil vyhlášením SRN 7.zář 1949 na území americké, britské a francouzské zóny a o měsíc později NDR na území sovětské zóny.

---

¹⁰ Tato zásada byla zpochybněna dohodou o reparacích, které měla každá z okupačních mocností čerpat z vlastní zóny. Viz PLECHANOVÁ, Běla, FIDLER, Jiří, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, ISE, Praha 1997.

¹¹ Zejména se to projevilo v přístupu k čerpání reparačních plateb z okupovaného území. USA a VB prosazovaly obnovu německého hospodářství a návratu do jeho tradiční role motoru evropské ekonomiky, zatímco přístup SSSR a Francie byl odlišný. Viz PLECHANOVÁ, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, 1997.

¹² Cílem sovětské blokády bylo zabránit formování západoněmeckého státu, které začalo provedením měnové reformy. Sověti chtěli ponechat německou otázku otevřenou, aby ji případně mohli rozhodnout ve svůj prospěch. Berlín byl z geopolitického hlediska pro Sověty prostředkem, jak přinutit všechny okupační mocnosti k odpovědnosti za Německo jako celek a v případě definitivního rozdělení, vyřešit situaci Berlína připojením k sovětské zóně. Viz GÖRTEMAKER, Manfred, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt/Main 2004.

¹³ GÖRTEMAKER; *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

Již od počátku vzniku samotné Spolkové republiky Německo a za vlády jejího prvního kancléře Konrada Adenauera se začíná formovat *německá politika*.¹⁴ Zakládala se na preambuli Základního zákona, ve které byl všechen německý lid vyzýván k uskutečnění sjednocení.¹⁵

Pro vládu Konrada Adenauera (kancléřem SRN od roku 1949 do roku 1963) bylo hlavním cílem přičlenění a integrace Spolkové republiky k Západu.¹⁶ Jenom pevné spojení Němců s ostatními evropskými státy mohlo Spolkové republice pomoci získat zpět jejich důvěru. Historikové jsou zajedno v tom, že sjednocení Německa nebylo nejbližším cílem Adenauerovy zahraniční politiky. Ovšem rozdílné názory již panují ohledně jeho konečného cíle. Zatímco jedni míní, že znovusjednocení bylo jeho základním cílem, druzí jsou toho názoru, že neznovusjednocení, nýbrž západní integrace byla jeho konečným cílem. Důkaz, že Adenauer upřednostňoval západoevropskou integraci před národní jednotou, lze nalézt v jeho biografii.¹⁷ To je také zřetelné v případě Stalinovy nóty¹⁸, kterou Adenauer a západní mocnosti odmítli s poukazem na chybějící garanci svobodných voleb. Teprve z pozice síly bylo možné vyjednávat se Sovětským svazem. To vyžadovalo celistvost Západu, která by umožnila vyvíjet efektivnější tlak na SSSR a tím dosáhnout ústupků v otázce znovusjednocení.¹⁹

Pokusy NDR a SSSR dosáhnout mezinárodního uznání NDR byly spolkovou vládou zamítnuty z důvodu chybějící demokratické legitimacy, tj. svobodných voleb a nároku na

---

¹⁴ *Německá politika*, v němčině *Deutschlandpolitik*, se zakládala od roku 1949 na právu sebeurčení německého národa a preambuli Základního zákona, která měla za cíl sjednocení Německa. Německá politika spolkových vlád sledovala cíl sjednocení Německa ve svobodě a jednotě. Viz KORTE, Karl-Rudolf, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1998.

¹⁵ KORTE, Karl-Rudolf, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1989-1990*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1998.

¹⁶ SRN se stala zakládajícím členem ESUO (1951), EHS (1957) a členem NATO (1954).

¹⁷ WEIDENFELD, Werner, KORTE, Karl-Rudolf, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 1992.

¹⁸ Stalin v roce 1952 nabídl SRN a západním mocnostem uzavření mírové smlouvy, ve které nabídl sjednocení Německa pod podmínkou neutrality.

¹⁹ WEIDENFELD, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, 1992.

výhradní zastupování. Spolková republika k tomu v zahraniční politice používala jako nástroj Hallsteinovu doktrínu,²⁰ která směřovala k mezinárodní izolaci NDR a do konce šedesátých let se jí podařilo zabránit oficiálnímu uznání NDR, mimo socialistický tábor.

V souvislosti s uvolňováním napětí ve vztazích USA a SSSR, které nastalo po Kubánské krizi (1962), začala také v SRN fáze přehodnocování dosavadní politiky vůči Východu. První kroky v tomto směru učinila již vláda kancléře Konrada Adenauera.²¹ V době vlády kancléře Ludwiga Erharda (1963-1966) došlo v *německé politice* k menším krokům, které měly pomoci ke zmírnění údělu rozdělení, např. to byly dohody o propustkách, slučování rodin a další humánní ulehčení. Významněji se pak rozvinula po nástupu vlády Velké koalice v roce 1966. Za Velké koalice SPD a CDU, vedené kancléřem Kurtem Georgem Kiesingerem v letech 1966-69, se pokračovalo v *německé politice* v linii započaté za vlády předchozího kancléře Ludwiga Erharda. Nárok Spolkové republiky na výhradní zastupování všech Němců se však stále méně zakládal na skutečnosti.²² Postupné prolomení platnosti Hallsteinovy doktríny vedlo ke zřizování obchodních misí, rozvoji obchodu a uzavírání konzulárních dohod s východoevropskými státy. Koncem šedesátých let totiž začaly navazovat četné státy s NDR diplomatické styky.

Teprve za vlády sociálně-liberální koalice²³ začaly úvahy o změně *německé politiky* nabývat konkrétnější podoby. Za vlády Willyho Brandta a Waltera Scheela byl nastoupen nový kurs na základě formule Egonu Bahra „změna skrze sblížení“, jehož výsledkem byly smlouvy s Východem a německo-německá *Smlouva o zásadách vztahů*. Zásadní otázkou bylo, jak může SRN za stávající situace dosáhnout snesitelných sousedských vztahů s NDR i

---

²⁰ Viz poznámka č. 20.

²¹ Východní politika SRN byla zahájena cestou Konrada Adenauera do Moskvy v září 1955 a následně došlo k navázání diplomatických styků se Sovětským svazem. Viz MÜLLER, Helmut, KRIEGER, Karl Friedrich, VOLLRATH, Hanna, Dějiny Německa, NLN, Praha 1995.

²² SRN si činila nárok zastupovat všechny Němce, tedy i Němce v NDR. Její oprávnění se zakládalo na faktu, že oproti východoněmeckému vedení spolková vláda byla zvolena legitimně, tedy ve svobodných volbách. Tato zásada byla zformulována v Hallsteinově doktríně, ve které SRN odmítala navazovat nebo udržovat diplomatické styky se státem, který udržoval nebo navázal diplomatické styky s NDR. Na významu ztratila doktrína na konci 60.let, když došlo k navázání styků s Rumunskem a Jugoslávií.

²³ SPD vládla v koalici s FDP od roku 1969.

s východoevropskými státy a zachovat přitom soudržnost německého národa? Koaliční partneři SPD a FDP chtěli důsledným odstraňováním konfrontačních postojů dospět k jednáním se všemi státy východního bloku včetně NDR a na základě uznání stávající situace dosáhnout uvolnění napětí. Řešení tak spočívalo v uzavření komplexu tzv. východních smluv.²⁴

Motivem pro politiku sociálně-liberální koalice v čele s Willy Brandtem byl jednak zájem SRN na zachování soudržnosti německého národa prostřednictvím častějších návštěv mezi obyvateli SRN a NDR a potřeba zajistit životaschopnost Západního Berlína. Při setkání s ministerským předsedou NDR Willi Stophem (v březnu v Erfurtu a v květnu 1970 v Kasselu), Brandt předložil dvacetibodový návrh dohody, která tvořila předlohu pro připravovanou smlouvu mezi oběma německými státy. K podpisu tzv. „Smlouvy o zásadách vztahů“ došlo v listopadu 1972.²⁵ Paralelně s jednáními NDR a SRN byla zahájena jednání čtyř velmocí o Berlínu. Výsledky těchto jednání vedly k uzavření čtyřstranné dohody mezi všech okupačních mocností o statusu Berlína.²⁶

Kancléř Brandt spojoval pojem národ s konceptem zvláštních vztahů mezi SRN a NDR. „*I když existují v Německu dva státy, nejsou si navzájem zahraničím; jejich vzájemné vztahy mohou být pouze zvláštního druhu.*“²⁷ Výchozím bodem Brandtovy politiky byl výraz „kulturní národ.“ Tím chtěl vyzdvihnout společnou řeč, kulturu a dějiny, tak jako rodinné a

---

²⁴ Spolková vláda v rámci východní politiky uzavřela následující smlouvy: Moskevská smlouva byla uzavřena v srpnu 1970, Varšavská smlouva v prosinci 1970, Smlouva o zásadách vztahů mezi SRN a NDR v prosinci 1972, Pražská smlouva v prosinci 1973. Viz MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

²⁵ K podpisu této smlouvy došlo 21.12.1972. Obě strany se zavázaly, že budou usilovat o dobré sousedské vztahy, budou dodržovat principy Charty OSN a zřeknou se použití násilí vůči sobě, dále byla potvrzena nedotknutelnost hranic mezi oběma státy. Zvláštnímu charakteru vzájemných vztahů odpovídalo zřízení stálých zastoupení místo velvyslanectví. Viz MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

²⁶ Smlouva byla podepsána v září 1971 a potvrzovala odpovědnost a práva čtyř mocností při zachování jejich rozdílného právního postavení. Dále stanovila, že stávající situace nemůže být jednostranně změněna. Viz MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

²⁷ Citováno v WEIDENFELD, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, 1992. „*Auch wenn zwei Staaten in Deutschland existieren, sind sie doch füreinander nicht Ausland; ihre Beziehungen zueinander können nur von besonderer Art sein.*“, str. 176.

osobní vazby mezi oběma německými státy.²⁸ S přijetím obou států do OSN v roce 1974 vyvrcholila politika „uvolnění“ v německo-německých vztazích.

Výsledky německé východní politiky a normalizaci vztahů mezi německými státy je nutno vidět v širším kontextu politiky SSSR a USA, pro které se stabilizace situace v Evropě stala výhodnou, aby měly volný prostor pro řešení jiných otázek.²⁹

V době nástupu sociálnědemokratického kancléře Helmuta Schmidta v polovině sedmdesátých let dvacátého století, dosáhlo klima uvolnění v bipolárních vztazích svého vrcholu. Jednání USA a SSSR o omezení strategických jaderných zbraní (známá pod zkratkou SALT) byla završena podpisem smlouvy v roce 1972. Při dalších kolech jednání došlo v roce 1979 k podpisu smlouvy SALT II, ale Spojené státy ustoupily od její ratifikace, neboť Sovětský svaz půl roku po podpisu smlouvy zahájil invazi do Afgánistánu. Zároveň došlo v západní Evropě v roce 1983 k rozmístění amerických raket Pershing na základě *dvojitého rozhodnutí NATO*.

V době napjatých vztahů mezi Východem a Západem a zvláště pak v době rozmístění amerických raket ve Spolkové republice nebylo možné dále rozvíjet německo-německé vztahy. Zlepšení nastalo teprve tehdy, když vláda Helmuta Kohla rozhodla o poskytnutí miliardového úvěru NDR v roce 1983.³⁰ Obě strany pokračováním dialogu a spolupráce v následujících letech ukázaly, že se nenechají ovlivnit napětím v mezinárodních vztazích.³¹

Jaké změny však nastaly v dosavadním vývoji v německé otázce po pádu berlínské zdi?

---

²⁸ WEIDENFELD, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, 1992.

²⁹ USA byly zainteresovány na ukončení války ve Vietnamu, urovnání izraelsko-arabského konfliktu a dosažení dohody se SSSR o omezení strategických zbraní. Viz PLECHANOVÁ, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, 1997.

³⁰ Viz kapitola 4.3.

³¹ WEIDENFELD, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, 1992.

3.2 1989 – pád berlínské zdi

Pád berlínské zdi, která byla od svého postavení (srpen 1961) nejhmatatelnějším projevem rozdělení nejen Německa, ale i Evropy, nastal 9. listopadu 1989. Příčiny, které vedly k pádu berlínské zdi souvisely také s probíhajícími změnami v rámci celého východního bloku. Proces změn v komunistickém táboře především ovlivnila politika nového sovětského vůdce Michaila Gorbačova. Pod pojmem „glasnost“ a „perestrojka“ se skrýval plán přestavby sovětského režimu. Gorbačov plánoval zavést hospodářské, politické a společenské změny, které by přispěly k modernizaci Sovětského svazu.³² Paradoxně uvolnění režimu nakonec přispělo k postupnému rozpadu Sovětského svazu a východního bloku.³³

Pád berlínské zdi nenastal ze dne na den. Situace k tomu v NDR zrála již delší dobu a eskalovala koncem 80. let. Mezi příčiny můžeme počítat rostoucí hospodářské problémy a chybějící reformy v rámci Gorbačovovy „perestrojky“, které probíhaly v ostatních zemích východního bloku již od roku 1985. Z pohledu SED odmítnutí reformy mělo zabránit destabilizaci. Ale právě to bylo jednou z příčin zhroucení východoněmeckého režimu.³⁴ Další příčinou, která urychlila vývoj, bylo otevření hranic Maďarska na západ na počátku května 1989. Tuto možnost k emigraci do SRN využilo tisíce občanů NDR. V srpnu se skupiny východoněmeckých občanů pokusily obsazením velvyslanectví Spolkové republiky v Praze, Varšavě a Budapešti, vynutit povolení k vycestování.³⁵

Vypuknutí masových demonstrací bylo jen dalším projevem nespokojenosti občanů s režimem v NDR. K vyhocení nespokojenosti přispěl i fakt, že bylo odhaleno falšování výsledků komunálních voleb z května 1989 a také vyjádření souhlasu východoněmeckého

---

³² V rámci „glasnosti“ a „perestrojky“ mělo dojít k uvolnění centrálního plánování a částečné obnově soukromého vlastnictví, ve volbách měl být umožněn výběr z více kandidátů. Přitom měl být mocenský monopol komunistické strany zachován. Proces měl být doprovázen otevřenou diskusí na celospolečenské úrovni.

³³ Mezi prvními vyhlásily nezávislost na SSSR Litva, Lotyšsko a Estonsko na jaře 1990.

³⁴ ZIMMER, Matthias, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, Verlag Ernst Knoth, Melle 1991.

³⁵ MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

vedení čínské vlády za krvavé potlačení studentské demonstrace na Náměstí nebeského míru v Pekingu.³⁶ Dosud pronásledované opoziční skupiny³⁷ nyní vystoupily se svými požadavky vůči vedení SED. Žádaly o urychlené zahájení nejnnutnějších reforem. Cílem nebylo jen vyvíjet tlak na režim, ale také zastavit odliv převážně mladých a perspektivních lidí na západ a zabránit tak úplnému kolapsu NDR. Mezi nejdůležitější požadavky patřil požadavek právního státu, svoboda projevu a cestování, zahájení dialogu o nutných reformách na celospolečenské úrovni, odstranění mocenského monopolu SED a také odstranění Státní bezpečnostní služby (Stasi).³⁸

Honeckerův režim přes vyvíjený tlak k zahájení reforem odolával. Nicméně Honeckerův pád se nezadržitelně blížil. Rozhodujícím okamžikem se stal 7. říjen 1989, kdy NDR slavila 40. výročí své existence. Pompézní oslavy měly navodit dojem, že režim SED má situaci pod kontrolou. Ale tato skutečnost již neodpovídala realitě. To koneckonců už tušil i sám Michail Gorbačov, který se těchto oslav účastnil jako oficiální host. Při té příležitosti se v rozhovorech s Honeckerem vyjádřil, že režim nemůže počítat se sovětskou podporou, pokud neučiní liberalizující kroky.³⁹ Jím pronesená věta: „*Kdo přichází pozdě, toho potrestá život.*“⁴⁰ se později potvrdila, když si nakonec za pokračujících demonstrací lidé vynutili odstoupení generálního tajemníka SED Ericha Honeckera.

Po svržení Honeckera se nástupcem v úřadu generálního tajemníka stal Egon Krenz. Poté události v NDR měly rychlý vývoj.

---

³⁶ GÖRTEMAKER, Manfred, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, C.H.Beck, München 2002.

³⁷ Jednalo se o tyto skupiny: Nové fórum (Neues Forum), Církev zdola (Kirche von unten), Iniciativa pro mír a lidská práva (Initiative Frieden und Menschen), Sjednocená levice (Vereinigte Linke). Viz MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

³⁸ GÖRTEMAKER, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2002.

³⁹ Na podzim 1988 dalo sovětské vedení najevo evropským satelitům, že liberalizace komunistických režimů je nutná a neuposlechnou-li, nemůžou nadále počítat s podporou Moskvy. Viz PLECHANOVÁ, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, 1997.

⁴⁰ Citováno v MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995, str.454.

3.3 Sjednocení – vyřešení německé otázky

Krenzova vláda rozhodla o otevření hranic 9.listopadu 1989. To bylo rozhodujícím impulsem v dalším vývoji v NDR. V situaci, kdy už východoněmecký režim nemohl ustoupit od dalších reforem, lidé na demonstracích začali provolávat hesla „*My jsme národ*“ atp., kterými se chtěli domoci svých práv účasti na rozhodování. Za stále pokračujících masových demonstrací docházelo mezi lidmi ke stupňování požadavků. Lidé manifestovali za demokracii a svobodné volby, za oddělení státu a strany a právní stát. Reformní hnutí získalo díky Gorbačovovu vystoupení ve východním Berlíně při oslavách výročí NDR na dynamice. Rostl tlak na nového generálního tajemníka SED Egona Krenze a na staré kádry, které ještě seděly v klíčových pozicích. Krenz v očích východních Němců nebyl přesvědčivý v provádění reforem, což dokonale ozřejmila velká demonstrace na východoberlínském Alexandrově náměstí 14.listopadu, které se zúčastnilo přes milion lidí. Krenz tak byl přinucen okolnostmi k odstoupení i s celým vedením strany. Novým šéfem vlády se stal Hans Modrow. Mezi jeho první úkoly patřilo zrušení dosavadní vedoucí úlohy strany a také změna názvu SED (Jednotná socialistická strana Německa) na SED/PDS (Jednotná socialistická strana/Strana demokratického socialismu). Modrow byl přesvědčen, že lze zachránit starý systém prostředky, které měl k dispozici, přičemž nemyslel jen miliardovou pomoc z Bonnu, ale posílení vzájemných hospodářských styků se SRN. Brzy se ukázalo, že Modrowova vláda již nemá čas nastartovat potřebná opatření. NDR byla ochromena vlivem odcházejících lidí v samých základech a nebyla s to plnit základní státní funkce.⁴¹

Spolková republika Německo se sama vlivem přílivu emigrantů z NDR ocitla v bezvýchodné situaci. Obava ze zhoršení sociální a ekonomické situace v SRN přiměla kancléře Helmuta Kohla přednést ve Spolkovém sněmu každoroční *Zprávu o stavu národa*

---

⁴¹ DIECKMANN, Kai, REUTH, Ralph Georg, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, Karolinum, Praha 1997.

v rozděleném Německu. V ní přislíbil poskytnutí rozsáhlé hospodářské pomoci NDR pod podmínkou zásadní reformy politických a hospodářských poměrů.⁴² Neuběhl ani měsíc a Helmut Kohl zásadně ovlivnil další vývoj německo-německých vztahů. Koncem listopadu vystoupil ve Spolkovém sněmu s *Desetibodovým plánem*, který předpokládal stupňovité „sbližování“ obou německých států.⁴³

Jak se vyvíjela situace v NDR poté? Dne 7.prosince 1989 začala v NDR jednání u kulatého stolu se zástupci vlády a opozičních skupin. Cílem bylo, aby se dohodli na vypracování nové ústavy a uspořádání voleb do Lidové sněmovny. Helmut Kohl a CDU vytvořila se stranami v NDR⁴⁴ „Alianci pro Německo.“ Aliance ve volbách zvítězila s jasnou převahou.⁴⁵ Volební výsledky byly komentátory hodnoceny v tom smyslu, že tak většina obyvatelstva NDR hlasovala pro rychlé připojení ke Spolkové republice a pro zavedení německé marky.⁴⁶ S novou demokraticky zvolenou vládou pak byla v Bonnu zahájena jednání o vytvoření měnové, hospodářské a sociální unii.

Jak na situaci v NDR a možnost sjednocení Německa pohlížely sousední státy? Pokojná revoluce a zhroucení režimu SED se sice ve světě setkalo s pozitivními ohlasy, ale s následným vývojem a především s možností sjednocení Německa znovu ožily u některých sousedních států obavy na základě historických zkušeností. Obavy se týkaly především z nejisté budoucnosti. Po sjednocení by se Německo stalo v Evropě co do počtu obyvatel, velikosti území a silnému hospodářství, největším a nejsilnějším státem.

Podle ustanovení Bonnské smlouvy⁴⁷ se bývalé okupační mocnosti měly znovu přihlásit k odpovědnosti a rozhodnout o Německu jako celku. Skutečnost, že Spolková

---

⁴² Byl to požadavek na zrušení mocenského monopolu SED, povolení existence nezávislých stran a zajištění svobodných voleb. Viz MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

⁴³ Více kapitola 5.3.

⁴⁴ Byly to východoněmecká CDU, DA-Demokratická přeměna, DSU-Německá sociální unie.

⁴⁵ Pro Alianci hlasovalo 48,1%, pro SPD 21,8%, pro PDS 16,3% a pro Svaz svobodných demokratů 5,3%. Viz GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

⁴⁶ MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

⁴⁷ Bonnskou smlouvou se v roce 1950 rušil okupační statut a spojenecká kontrolní komise. SRN se stala suverénním státem. Západní mocnosti si vyhradily právo a odpovědnost vůči Berlínu a Německu jako celku, včetně sjednocení Německa a mírového uspořádání. Viz MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

republika byla členem NATO a Evropského společenství, NDR zase Varšavské smlouvy, vyžadovala, aby se sjednocení obou německých států neuskutečnilo izolovaně, ale v součinnosti se čtyřmi vítěznými mocnostmi i sousedními státy. Obzvláště jednání se Sovětským svazem se vyvíjela obtížně, neboť souhlas se sjednocením Německa pro něj znamenal ztrátu NDR jako západního předpolí svého bezpečnostního pásu.⁴⁸

V únoru 1990 se v Ottawě konalo první společné zasedání NATO a Varšavské smlouvy, na kterém bylo dohodnuto uspořádání tzv. „konference dva plus čtyři.“ Účastnit se jí měly oba německé státy a zástupci Velké Británie, Francie, USA a SSSR. Ačkoliv bylo poměrně rychle dosaženo základní dohody mezi velmocemi o tom, za jakých zahraničně-politických podmínek může dojít ke sjednocení Německa, nevyvolal tento vývoj zejména ve Velké Británii nadšení. Britská premiérka Margharet Thatcherová se pokusila společně s francouzským prezidentem Françoisem Mitterrandem zpomalit proces sjednocení. Nakonec ale zůstala v tomto postoji osamocena. Francouzský prezident Mitterrand totiž usoudil, že bude lepší Německo „připoutat“ v budoucí Evropské unii.⁴⁹ Také na polské straně vyvolalo rychlé sjednocení obavy ze silného Německa. Obavy se týkaly z možné revize německo-polských hranic.

Na jednáních „dva plus čtyři“ bylo tedy potřeba vyřešit dva hlavní problémy. Prvním byl právní stav hranice na Odře a Nise. Druhý se týkal členství sjednoceného Německa v NATO. Sovětský svaz se snažil o prosazení postupného oslabování pravomocí včetně vojenské přítomnosti čtyř velmocí.⁵⁰ Sovětský souhlas k setrvání Německa v NATO byl podmíněn poskytnutím určitých záruk. Na Londýnské konferenci Rady NATO (5. a 6. července 1990) členské státy přislíbily, že v rámci ukončení jednání o omezení konvenčních sil v Evropě bude stanoven i limit ozbrojených sil sjednoceného Německa. Teprve při setkání

---

⁴⁸ MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

⁴⁹ Viz kapitola 5.2.

⁵⁰ PLECHANOVÁ, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, 1997.

prezidenta SSSR Gorbačova a spolkového kancléře Kohla 16. července 1990 na Kavkaze, dal Sovětský svaz konečně souhlas k setrvání sjednoceného Německa v NATO.⁵¹

Poslední zahraničně-politickou překážkou na cestě ke sjednocení bylo uznání západních hranic Polska. Ta byla zdolána, když oba německé parlamenty, Spolkový sněm a Lidová sněmovna, schválily 21.června 1990 prohlášení o německo-polské hranici za definitivní.

Vyřešení otázky vnitřního sjednocení se urychlilo po volbách do Lidové sněmovny v NDR 18.března 1990. V těchto volbách zvítězila „Aliance pro Německo“ Helmuta Kohla. Především se urychlila jednání o zavedení hospodářské a měnové unie, která vstoupila v platnost již 1.července 1990. Poté došlo k podepsání smlouvy 31.srpna 1990 mezi SRN a NDR o zřízení jednoty Německa, tzv. „Sjednocovací smlouvy.“ Formální sjednocení se uskutečnilo 3.října 1990, kdy se území NDR stala součástí Spolkové republiky Německo. Sjednocení završilo několik desítek let trvající snahy o vyřešení německé otázky. Německo se nyní stalo suverénním státem, integrovaným a akceptovaným členem v novém světovém řádu.

V následující kapitole se zaměřím na podíl Kohlovy politiky na sjednocení Německa.

4. Politika Helmuta Kohla/spolkové vlády před sjednocením

(1982-1989)

4.1 Základní ideová východiska Kohlovy politiky

---

⁵¹ Sovětské jednotky měly zůstat na území východního Německa další tři roky po sjednocení. Na východoněmeckém území neměly být po tu dobu rozmístěny síly NATO a Spolková republika měla znovu potvrdit svůj závazek obsažený v protokolech o Západoevropské unii, že se vzdává držení zbraní hromadného ničení. Viz PLECHANOVÁ, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, 1997.

Helmut Kohl se narodil 3.dubna 1930 v Ludwigshafenu⁵² jako třetí dítě Johannu Kasparovi Kohlovi, finančnímu úředníkovi a nadporučíkovi v záloze a jeho ženě Cäcilii. Jeho rodina byla křesťansko-liberálního založení. Matka, katolička, měla na Helmuta velký vliv, co se týče víry. Jeho otec, bývalý důstojník a účastník obou světových válek, byl voličem bývalé katolické strany Centrum a odpůrcem nacistického režimu. Starší bratr Walter padl během druhé světové války. Válka také zasáhla samotného Helmuta, když se jako patnáctiletý musel zúčastnit vojenského výcviku v Berchtesgadenu v uniformě Hitlerjugend.⁵³

Kohl patřil ke generaci, která prožila válku a byla proto schopná vnímat s ní spojené hrůzy, ale byla natolik mladá, aby se mohla v době nacismu provinít.⁵⁴ Nejen z tohoto důvodu pro něj byla důležitá sounáležitost všech Němců: „...*chtěli jsme vyvodit z trpkých zkušeností války a násilí praktické důsledky. To znamená, že my mladí jsme chtěli udělat všechno pro to, aby se hrůzy minulosti už ve Falci, v Německu ani jinde v Evropě již neopakovaly.*“ (...) „*Byli jsme přesvědčeni o tom, že budoucnost nemůže patřit národnímu státu z 19.století, nýbrž, že se musíme vydat na cestu ke sjednocení Evropy.*“⁵⁵

Tyto ideje mu zprostředkoval děkan Johannes Finck, který byl v době Výmarské republiky poslancem za stranu Centrum a rozhodným odpůrcem nacismu. Po válce byl jedním ze zakladatelů falcké CDU a na okraji Ludwigshafenu vedl politický diskuzní kroužek, kterého se účastnil také Helmut Kohl.

Od šestnácti let se začal Kohl politicky angažovat, když se stal členem CDU. O rok později se stal spoluzakladatelem Mladé unie v Ludwigshafenu. O politiku se nepřestal zajímat ani při studiu historie a státní vědy na univerzitě v Heidelbergu. Od té doby jeho politická kariéra stoupala vzhůru. V roce 1953 se stal členem obchodního vedení představenstva CDU v Porýni-Falci, 1954 se stal zástupcem zemského předsedy Mladé unie

---

⁵² Město ležící na řece Rýn v Porýni-Falci, ve kterém se před válkou nacházel chemický průmysl.

⁵³ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Citováno v DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str.16.

v Porýní-Falci, následující rok se stal členem zemského představenstva CDU tamtéž. Od roku 1966 do roku 1973 byl v Porýní-Falci zemským předsedou CDU. Od roku 1973 pak byl zvolen spolkovým předsedou CDU a v této funkci setrval až do listopadu 1998. Od roku 1976 až do roku 2002 byl členem Spolkového sněmu.⁵⁶

Kohl se hlásil k odkazu prvního spolkového kancléře Konrada Adenauera. Souhlasil s jeho politikou západní integrace a s požadavkem svobodných voleb v celém Německu před tím, než budou podniknuty v německé otázce další kroky. Sovětský požadavek neutralizace Německa, jak se domníval Adenauer, měl zakrýt rozpínavost Sovětů. Podle Kohla to byla správná cesta. *„I z tohoto hodnocení pro nás vyplynulo, že k integraci Spolkové republiky na Západ neexistuje žádná politicky průchozí alternativa – poznatek, který byl o rok později potvrzen, když 17.června 1953 ruské tanky převálcovaly lidové povstání dělníků v sovětském okupačním pásmu.“*⁵⁷

Kohl byl znepokojen tím, že se v politických kruzích SRN ustupovalo od myšlenky jednoty národa a trval na zásadách, které byly všeobecně sdíleny v 50. a 60. letech. To, co přednášel v 70. letech o německé jednotě se dnes ve Spolkové republice považuje za samozřejmost, ale tehdy tomu tak nebylo. Pojmy jako „německá otázka“ a „znovusjednocení“ se vytrácely z politického slovníku.⁵⁸ Sovětský ministr zahraničí Andrej Gromyko se Kohla koncem sedmdesátých let v Bonnu otázel: *„Vy jste přece docela mladý, jak můžete pořád ještě věřit ve sjednocení? Proč nechcete akceptovat, že poslední slovo dějin v německé otázce už bylo proneseno?“*⁵⁹ Proč tomu tak bylo? Kohl viděl příčinu za prvé v tom, že mladá generace ztrácela vytrvalost a místo uvažování v historických dimenzích, se spokojila s aktualizovaným politologicko-sociologickým pohledem na svět. Za druhé vyrostla generace, která za svého života poznala jen stav rozdělení. Mnoho lidí neumělo rozlišovat

---

⁵⁶ Údaje staženy dne 10.5.2006 z internetových stránek www.helmut-kohl.de.

⁵⁷ Citováno v DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str. 17-18.

⁵⁸ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

⁵⁹ Citováno v DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str. 22.

mezi svobodou a nesvobodou, mezi demokracií a diktaturou. Byl to určitě i následek blahobytu, který lidé považovali za samozřejmost. Mnozí pak podle Kohla spatřovali budoucnost v socialismu. Při pohledu z tohoto úhlu se přirozeně měnil obraz NDR a celého komunistického světa. Podle Kohla ztráta solidarity se společnými hodnotami Západu a kladení USA na roveň Sovětskému svazu se zvláště zřetelně projeví ve sporu o *dvojím rozhodnutí NATO* na začátku osmdesátých let.⁶⁰ Toto rozhodnutí předvíдалo rozmístění moderních raket Pershing v Evropě v případě, že se nepodaří sjednat do roku 1983 s Moskvou dohodu o úplném zřeknutí se pozemních raket středního doletu.

Kohl se v roce 1969 stal předsedou vlády ve spolkové zemi Porýní-Falc, a přes Spolkovou radu se zapojil do ratifikační diskuze Východních smluv. Kohl byl pro nalezení modu vivendi v německé otázce, dokud nebude existovat vyhlídka na mírovou smlouvu pro Německo jako celek. S myšlenkou Brandtovy východní politiky, která byla založena již v politice Erhardovy a Kiesingerovy vlády, souhlasil. Komunističtí vládcí Východní smlouvy interpretovali jako definitivní uznání statusu quo, zatímco Západ považoval rozdělení Německa za provizorní. Zásahu na změně této východní interpretace měla tehdejší opozice ve Spolkovém sněmu (frakce CDU/CSU pod vedením Rainera Barzela). Konkrétně této interpretaci zabránil tzv. „Dopis k německé jednotě“, který byl součástí Východních smluv, a ve kterém bylo závazně stanoveno, že smlouvy s Východem nejsou v rozporu s politickým cílem SRN působit na stav míru v Evropě, ve kterém by německý lid svobodným sebeurčením znovu dosáhl jednoty.⁶¹

Jaké cíle si stanovil Helmut Kohl ve svém prvním vládním prohlášení? Jaké změny lze pozorovat v *německé politice* po převzetí úřadu Helmutem Kohlem?

4.2 Výchozí situace Kohlovy vlády a nové akcenty v německé politice

---

⁶⁰ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

⁶¹ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

Helmut Kohl byl zvolen kancléřem 1.10.1982, poté co byla předchozí sociálně-liberální vládě v čele s Helmutem Schmidtem vyslovena nedůvěra. Pro CDU to znamenalo po třinácti letech strávených v opozici návrat k moci.

Pro Kohla bylo zvolení do úřadu kancléře důležitým milníkem v jeho dosavadní politické kariéře, protože tím získal větší moc nad politickými rozhodnutími. *Německá politika* spolkových vlád se začala utvářet od roku 1949, kdy byla založena Spolková republika Německo a zakládala se na preambuli Základního zákona, ve které byl všechen německý lid vyzýván, aby svobodným sebeurčením dovršil jednotu a svobodu Německa.⁶² Od té doby lze pozorovat, že se apel vyzývající ke sjednocení z politické scény Spolkové republiky vytrácel. Nejpatrněji se to projevilo za vlády SPD koncem šedesátých a počátkem sedmdesátých let.⁶³

Německá politika byla před vstupem Helmuta Kohla do úřadu již právně a politicky ukotvena. Počínaje Základním zákonem, přes Východní smlouvy, k Smlouvě o zásadách vztahů mezi SRN a NDR konče.

Jaké změny lze pozorovat v souvislosti se změnou vlády v Bonnu v roce 1982? První funkční období Helmuta Kohla mělo trvat pouze do konání předčasných voleb, které byly vypsaný na březen 1983. I proto, že se Spolková republika v době jeho zvolení potýkala s hospodářskými problémy, nebyl v tomto prvním vládním prohlášení kladen zvláštní důraz na *německou politiku*. Je to patrné z toho, že priority týkající se německé otázky Kohl zmínil až v samém závěru svého prohlášení.⁶⁴ V úvodu pasáže k německé politice řekl: „... *k obnově patří povědomí o německých dějinách. Národní stát Němců je rozbit. Německý národ zůstal, a*

---

⁶² KORTE, Karl-Rudolf, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1990*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1998.

⁶³ První změny v *německé politice* nastaly v důsledku mezinárodního uvolnění za Erharda a vlády Velké koalice. Ještě víc byla zesílena orientace na východ za vlády Willyho Brandta, který tzv. *Východní politikou* smluvně kodifikoval vztahy vůči východoevropským státům. V rámci této politiky došlo k uzavření smluv se SSSR, Polskem, ČSSR a také s NDR. Viz kapitola 3.1.

⁶⁴ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998.

bude nadále trvat.“⁶⁵ Dále se ke sjednocení vyjádřil, když řekl: „*Všichni víme: Překonání rozdělení je myslitelné jen v časovém období ... pro nás všechny platí preambule Základního zákona: Všechny německý lid je vyzván, aby dokončil svobodným sebeurčením jednotu a svobodu Německa.*“⁶⁶

V prvním vládním prohlášení ze dne 13.10. 1982 Helmut Kohl označil tehdejší situaci Spolkové republiky, že se nachází v „duchovně-morální krizi“ a slíbil „historicky nový začátek.“ Co tím měl nový kancléř na mysli? Ve svých *Vzpomínkách* Kohl chápe „duchovně-morální krizi“ jako výsledek desetileté existence nejistoty ve vztahu k německým dějinám. Z toho Kohl vyvozuje následné závěry, a to připravenost bránit svobodu a spolehlivost Němců v Alianci a zároveň trvat na uskutečnění německého sjednocení.⁶⁷

Kohl na počátku svého funkčního období spolkového kancléře vytyčil, vedle naléhavých rozhodnutí směřujících k oživení hospodářství, dvě politické linie v otázce německé zahraniční a bezpečnostní politiky. První linie se týkala vyjádření jasné podpory k uskutečnění dvojího rozhodnutí NATO.⁶⁸ Při realizaci *dvojího rozhodnutí NATO* šlo i o otázku, zda SRN je spolehlivým partnerem. Prosazení *dvojího rozhodnutí NATO* znamenalo základní změnu v německé zahraniční a bezpečnostní politice. Pokud by, podle Kohla, v roce 1983 nedošlo k rozmístění těchto raket, byl by vztah Spolkové republiky a Spojených států silně otřesen, dokonce by se Severoatlantická aliance ocitla v krizi.⁶⁹ Druhá linie v zahraniční politice navrhovala řešení na překonání krize v evropském sjednocovacím procesu, tzv. „eurosklerózy“ a rozvoj Evropského společenství se zřetelem na francouzsko-německé vztahy. V této věci se angažoval Kohl společně s francouzským prezidentem Mitterrandem. Jejich

---

⁶⁵ Vládní prohlášení z 13. října 1982, „...zur Erneuerung gehört die Besinnung auf die deutsche Geschichte. Der Nationalstaat der Deutschen ist zerbrochen. Die deutsche Nation ist geblieben, und sie wird fortbestehen“, in *40 Jahre Außenpolitik der BRD*, Bonn Aktuell, Stuttgart 1989, str. 439.

⁶⁶ Vládní prohlášení z 13. října 1982, „Wir alle wissen: Die Überwindung der Teilung ist nur in historischen Zeiträumen denkbar ... für uns alle gilt die Präambel des Grundgesetzes: Das gesamte Deutsche Volk bleibt aufgefordert, in freier Selbstbestimmung die Einheit und Freiheit Deutschlands zu vollenden ...“, in *40 Jahre Außenpolitik der BRD*, Bonn Aktuell, Stuttgart, str. 439.

⁶⁷ KOHL, Helmut, *Erinnerungen 1982-1990*, Droemer Verlag, München 2005.

⁶⁸ Jednalo se o rozmístění amerických raket Pershing a střel s plochou dráhou letu na území SRN.

⁶⁹ DIECKMANN, Helmut Kohl: *Chťel jsem sjednocení Německa*, 1997.

společná iniciativa z 19.dubna 1990 vedla k přeměně Evropského společenství na Evropskou unii, a byla jasným signálem, že Bonn spojuje sjednocení Německa současně s prohloubením evropské integrace.⁷⁰

Německá politika nové spolkové vlády obsahovala ve srovnání s německou politikou Kohlových předchůdců, kontinuitu i změnu. Kontinuitu v tom, že Kohl pokračoval v usnadňování důsledků rozdělení a v humanitární pomoci lidem v NDR, která byla již dříve zahájena vládami Adenauera, Erharda a Kiesingera. K tomu patřilo také vykupování politických vězňů z NDR a zvyšování počtu povolení k vzájemným návštěvám mezi občany obou republik. Změna se týkala zejména zdůraznění zásadních politických stanovisek v německé otázce. K nim patřil například příkaz Základního zákona ke sjednocení Německa. Aby na to znovu upozornil, zavedl po svém nástupu znovu název *Zpráva o stavu národa v rozděleném Německu* místo zkráceného názvu *Zpráva o stavu národa*. První zprávu Kohl přednesl 23.června 1983 a představil v ní svůj program německé politiky. Základem tohoto programu byly tři body: 1) zostření normativního odstupu k NDR; 2) včlenění německé politiky do rámce evropské integrace, 3) pragmatická spolupráce s NDR. To znamenalo zahrnutí garance a uznání všech stávajících smluv s NDR.⁷¹ Klád důraz na to, aby německá otázka zůstala historicky, právně a politicky otevřená. Spolková vláda zaměřila svou *německou politiku* k zintenzivnění tzv. „smluvní politiky“ a na vytvoření důvěry ve vzájemných německo-německých vztazích. *Zprávy ke stavu národa* Kohl přednášel každoročně a tvořily tak koncepční rámec jeho *německé politiky*.

---

⁷⁰ ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991.

⁷¹ KORTE, Karl-Rudolf, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1998.

K zásadním stanoviskům Kohlovy vlády také patřilo odmítnutí Honeckerových požadavků z Gery, z nichž byla nejdůležitější otázka státní příslušnosti NDR a zrušení registračního místa v Salzgitteru.⁷²

Američané po invazi sovětských vojsk do Afgánistánu v prosinci 1979 považovali politiku uvolnění za neúspěšnou, což potvrdilo zvolení Ronalda Reagana prezidentem USA a zahájení nového kola soupeření na poli zbrojení. Naproti tomu spolková vláda se Schmidtem a později s Kohlem byla toho názoru, že lze zabránit ztroskotání politiky „uvolnění“ v bipolárních vztazích. Jak toho chtěla dosáhnout? Spolková vláda musela vynaložit obrovské úsilí, aby mohla čelit novému sovětskému zbrojení. Tím byl souhlas vlády Helmuta Kohla s rozmístěním raket Pershing na území SRN, tzv. *dvojití rozhodnutí NATO* (viz výše). Zároveň na bázi obchodní spolupráce s východoevropskými státy obnovit politiku „uvolnění.“ Podle Manfreda Görtemakera spolková vláda musela bojovat s tímto vnímáním na dvou frontách zároveň: musela se ubránit nejen kritikům „uvolnění“ v zahraničí, nýbrž čelit bouřlivým protestům mírového hnutí ve vlastní zemi. Kancléř Schmidt ztroskotal na této dvojitě pozici, když ji nedokázal zprostředkovat ve vlastní straně. Paradoxně se nyní ukázalo, že pro politiku Helmuta Schmidta se v nové vládě našlo více pochopení než měla jeho vlastní strana.⁷³

Obecně můžeme říci, že Kohlova vláda na počátku svého působení v mnohém navázala na předchozí sociálně-liberální vládu. V zahraniční politice se o kontinuitu postaral především předseda FDP a ministr zahraničí již z minulé vlády, Hans-Dietrich Genscher. Opozice očekávala, že dojde po zvolení Helmuta Kohla kancléřem k ochlazení ve vztazích k Východu. „Doba ledová“, jak to předpovídala řada kritiků tehdejší Kohlovy vlády,

---

⁷² Po dokončení berlínské zdi se rozhodli ministři spravedlnosti a justiční senátoři SRN zřídít v Salzgitteru zvláštní registrační místo. Tento úřad měl podchycovat násilné činy a porušování lidských práv režimem SED. Viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

⁷³ GÖRTEMAKER, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2002.

nenastala.⁷⁴ Mimojiné také proto, že Kohl projevil ochotu pokračovat v započaté politice, tj. ve zdůrazňování otevřenosti německé otázky a práva na sebeurčení německého národa, usiloval o pevnější začlenění německé politiky do stávajících západních struktur a dodržování příkazu preambule Základního zákona. Kohl trval na uskutečnění jednoty ve svobodě, na zmírnění důsledků rozdělení, na podpoře a rozvoji vztahů mezi lidmi v obou částech německých států, zintenzivnění těchto vztahů ve všech oblastech a na všech úrovních neustálým vyjednáváním.⁷⁵ Vláda se také postavila za dodržování Závěrečného aktu z Helsinek a pokračování procesu KBSE.⁷⁶ V zahraniční a bezpečnostní politice určil Kohl za hlavní cíl Severoatlantický pakt, upevnění partnerství a přátelství se Spojenými státy, protože „*Vratká pozice je pro Spolkovou republiku – geopoliticky uprostřed Evropy - životu nebezpečná. Spolek je základem německé státní razóny.*“⁷⁷

Brzy po zvolení jel Kohl na státní návštěvu Spojených států, aby prohloubil americko-německé partnerství a rozšířil oboustrannou výměnu na všech úrovních. Atlantický pakt se stal pro Spolkovou vládu základem aktivní mírové bezpečnostní politiky. Kohl také podpořil společnou strategii NATO, která měla ve vztahu k Východu obsahovat nástroje mírové politiky.⁷⁸ Naléhavým úkolem podle Kohla bylo upravit a stabilizovat vojenskou rovnováhu, na co nejnižším stupni zbrojení. Jak Kohl dále řekl ve vládním prohlášení: „*...zajistit mír bez pomoci zbraní: To je pochopitelné přání, hezký sen, ale především je to životu nebezpečná*

---

⁷⁴ LEISLER KIEP, Walther, *The new Deutschlandpolitik*, in Foreign Affairs, Winter 1984/85.

⁷⁵ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998.

⁷⁶ První konference KBSE se uskutečnila v roce 1973 v Helsinkách. Účastnili se jí USA, Kanada, SSSR a všechny evropské státy kromě Albánie. Závěrečný akt se týkal uznání poválečných hranic, posílení hospodářské spolupráce mezi Východem a Západem a souhlas východního bloku k dodržování lidských práv.

⁷⁷ Vládní prohlášení z 13. října 1982: „*Eine schwankende Position ist für die Bundesrepublik Deutschland – geopolitisch mitten in Europa – lebensgefährlich. Das Bündnis ist der Kernpunkt deutscher Staatsräson.*“ In *40 Jahre Aussenpolitik der BRD*, str. 435.

⁷⁸ Součástí této mírové politiky mělo být dosažení rovnováhy a schopnosti obrany, odzbrojení a kontrola zbrojení, dialog a spolupráce vůči Východu.

iluze.⁷⁹ Dále uvedl, že: „*Dosáhnout míru za pomoci stále menšího počtu zbraní: To je úkol naší doby.*“⁸⁰

Další kapitola je věnována vývoji vztahů mezi SRN a NDR v době Kohlovy vlády především z perspektivy Spolkové republiky.

4.3 Vývoj vztahů SRN a NDR

Více jak čtyřicet let žili Němci rozdělení, ve Spolkové republice a Německé demokratické republice. Jak se vyvíjely německo-německé vztahy ve sledovaném období, tj. od roku 1982 do pádu zdi? Jak konkrétně spolkový kancléř přispěl ke zlepšení těchto vztahů?

Na vzájemné vztahy bylo od počátku rozdělení Německa ve Spolkové republice nahlíženo jako na vztahy „zvláštní právní povahy.“ Souviselo to také s tím, že SRN nepovažovala NDR za zahraničí.⁸¹

Od počátku své vlády se Kohl zaměřil na usnadnění dopadu rozdělení pro lidi v NDR a na zajištění existence Západního Berlína, který byl „odříznut“ od území Spolkové republiky a který se nacházel uprostřed sovětské zóny. Počáteční fáze v německo-německých vztazích po změně vlády v roce 1982 provázela kontinuita na všech úrovních vládního jednání. Kohl v dopise adresovaném Erichu Honeckerovi krátce po svém zvolení do funkce kancléře potvrdil, že má v úmyslu pokračovat v dosavadní politice Bonnu. Smlouva o zásadách vztahů a ostatní smlouvy týkající se úpravy cestování, spolupráce v kulturní oblasti atp. mezi oběma státy měly zůstat podkladem pro rozvoj těchto vztahů.⁸²

---

⁷⁹ Vládní prohlášení z 13. října 1982: „...*Frieden schaffen ohne Waffen: Das ist ein verständlicher Wunsch, ein schöner Traum, aber es ist vor allem eine lebensgefährliche Illusion.*“ in *40 Jahre Aussenpolitik der BRD*, str. 436.

⁸⁰ *Ibid.*, „*Frieden schaffen mit immer weniger Waffen: Das ist die Aufgabe unserer Zeit.*“, str. 436.

⁸¹ WEIDENFELD, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, 1992.

⁸² KOHL, *Erinnerungen 1982-1990*, 2005.

Ani jedna ze stran, ať už Bonn či východní Berlín, nekladla nové překážky do cesty možnému vyjednávání. Naopak se obě strany dohodly na pokračování spolupráce, a to i přes to, že Bonn souhlasil s rozmístěním amerických raket na svém území. Korte ve své analýze období vlády Helmuta Kohla zdůrazňuje význam tzv. telefonní diplomacie,⁸³ kterou kancléř využíval jako nástroj k výměně důvěrných názorů, jak s evropskými státníky, včetně Ericha Honeckera, tak s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem, později Georgem Bushem.

Kohl zdůrazňoval zásadní stanoviska spolkové vlády (viz výše) a snažil se o udržení pocitu německé sounáležitosti. Vzhledem k dramatickému zhoršení hospodářské situace v NDR se ve Spolkové republice naskytla možnost, finanční pomocí otevřít více bránu občanům NDR i SRN pro povolení k návštěvám.⁸⁴ Kohl spolu s bavorským ministerským předsedou a předsedou CDU, Franzem Josefem Straussem, rozhodl o zprostředkování miliardového úvěru NDR. To mělo obrovský význam v tom, že to posílilo vědomí, že Němci na západě i východě jsou jeden národ. Poskytnutí záruky soukromými bankami Spolkové republiky za miliardový úvěr NDR v roce 1983, mělo praktické důsledky ve vzájemných vztazích. Kohlova vláda tím demonstrovala ochotu pokračovat v již započaté spolupráci s východoněmeckým režimem i přes to, jaké dopady mělo uskutečnění *dvojiho rozhodnutí NATO* v bipolárních vztazích.

Ve *Zprávě ke stavu národa v rozděleném Německu* z 15. března 1984 se píše: „Spolková vláda dala loni v létě svým souhlasem s úvěrem, který poskytnou západoněmecké banky ve výši přes miliardu západoněmeckých marek, zřetelný signál vedení NDR. Toto rozhodnutí bylo zároveň zřetelným signálem Němcům v NDR a bylo jimi dobře pochopeno: Zachováme naše bezpečnostní a partnerské zájmy, jsme ale samozřejmě v zájmu lidí

---

⁸³ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, 1998.

⁸⁴ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

připraveni k rozumné vnitroněmecké spolupráci.“⁸⁵ To se spolkové vládě také vyplatilo, protože to zapůsobilo jako „katalyzátor“ pro další vnitroněmecká jednání.⁸⁶ Například to vedlo k obnovení jednání o „Kulturní smlouvě“, jejíž jednání byla přerušena v roce 1975, a k podpisu této smlouvy došlo v roce 1986. Východoněmecká vláda na oplátku za poskytnutý úvěr odstranila z vnitroněmeckých hranic pozemní miny. Celkově také poklesly kontroly v dopravě a občanům NDR se rozšířily možnosti cestování na západ.⁸⁷

Otázkou zůstává, jestli by nedošlo ke zhroucení režimu v NDR dříve, pokud by Spolková vláda odmítla východnímu Německu úvěr poskytnout. Spolková vláda v žádném okamžiku neměla zájem na destabilizaci situace v NDR. Jak k tomu poznamenal sám kancléř: *„Nemohlo být přece v našem zájmu, abychom přerušili snahy v humanitární oblasti a přispěli velkou měrou k destabilizaci. Byli jsme si vědomi, že se pohybujeme na hraně. Bylo správné poskytnout humanitární pomoc, ale pevně trvat na základních otázkách.*“⁸⁸ Také blízký spolupracovník Kohla, šéf kancléřského úřadu a spolkový ministr pro zvláštní úkoly Wolfgang Schäuble, se vyjádřil podobně: *„Nepokoušeli jsme se o destabilizaci NDR, to je věc, která je nám dnes vyčítána. Stále jsem říkal, domnívám se, nikdy jsme vlastně neměli pochyby o tom, že se NDR vlastní silou nemůže a nechce uvolnit z komunistického tábora. A dokud platí, že s nimi lze docílit více, pokud jaksi nebudou stát příliš pod tlakem, zachovávali jsme tento kurz.*“⁸⁹

---

⁸⁵ Citováno v KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, 1998, „Mit ihrer Zustimmung zum Kredit westdeutscher Banken über eine Milliarde DM hat die Bundesregierung im vergangenen Sommer ein deutliches Signal an die DDR-Führung gegeben. Diese Entscheidung war deutliches Signal an die Deutschen in der DDR, und sie ist von ihnen gut verstanden worden: Wir wahren unsere Sicherheits- und Bündnisinteressen, sind aber selbstverständlich im Interesse der Menschen zu vernünftiger Zusammenarbeit im innerdeutschen Verhältnis bereit.“ str. 184.

⁸⁶ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, 1998.

⁸⁷ GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

⁸⁸ Citováno v KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998, „Es konnte doch nicht unser Interesse sein, daß wir im humanitären Bereich unsere Bemühungen einstellten und damit zur Destabilisierung massiv beitrugen. Wir waren uns der Gratwanderung bewußt...Es war richtig, humanitäre Hilfe zu leisten, aber in Grundsatzfragen standfest zu bleiben.“ str. 392.

⁸⁹ *Ibid.*, „Wir haben ja normalerweise nicht versucht, die DDR zu destabilisieren, das ist so ein Punkt, den man heute vorgeworfen bekommt. Ich habe immer gesagt, ich meine, darüber haben wir eigentlich nie Zweifel gehabt, daß sich die DDR aus eigener Kraft nicht aus dem kommunistischen Lager lösen kann und will. Und solange das

Kromě poskytnutí miliardového úvěru, přispěla ke zlepšení německo-německých vztahů mocenská výměna v SSSR. V roce 1985 se generálním tajemníkem komunistické strany SSSR stal Michail Gorbačov, který po svém nástupu zahájil politiku „perestrojky“ a „glasnosti.“⁹⁰ Tím se otevřel prostor pro nová vnitroněmecká jednání.

Kohl se také zasadil o pozvání státního tajemníka SED Ericha Honeckera do Bonnu. Obnovil tak pozvání, které před ním již vyslovil Helmut Schmidt. Poprvé se sešel Kohl s Honeckerem na pohřbu sovětského státního tajemníka Andropova v únoru 1984 a pak znovu v březnu 1985, když se konal pohřeb Černěnka. Mocensko-politická výměna v SSSR v roce 1985 - nástup Michaila Gorbačova, měla vliv na zlepšení mezinárodní situace. Gorbačov se totiž postaral o znovuzahájení americko-sovětských jednání o odzbrojení.⁹¹ Za této zlepšené mezinárodní situace mohlo dojít i k rozvoji německo-německých vztahů. Dokumentuje to zvýšený počet cest z NDR do Spolkové republiky a Západního Berlína.⁹²

Již při prvním osobním setkání Kohla s Honeckerem na pohřbu Andropova (viz výše) došlo k obnovení pozvání Honeckera na státní návštěvu Spolkové republiky.⁹³ Podle Kohlových slov bylo pozvání nejvyššího představitele NDR jednou z hořkých chvil v jeho politické kariéře.⁹⁴ „Bylo to pro mne nezvykle těžké rozhodnutí, protože se ve mě vzpíralo udělat všechno to, co jsme ale pak shledali jako nutné.“⁹⁵ Návštěva státního tajemníka NDR v Bonnu se plánovala dlouho, protože i v této ryze vnitroněmecké otázce měla důležité slovo

---

so ist, daß man dann mit denen mehr erreichen kann, wenn sie einigermaßen nicht zu sehr unter Druck stehen, haben wir den Kurs beibehalten.“, str. 392.

⁹⁰Více viz kapitola 3.1.

⁹¹Součástí politiky *détente* byla americko-sovětská jednání o omezení strategických jaderných zbraní. Sovětská invaze do Afgánistánu v roce 1979 však znamenala konec dalším jednáním. O obnovení odzbrojovacích jednání se pokusil prezident USA Ronald Reagan, a tak v červnu 1982 byla zahájena jednání v Ženevě. Ale realizace dvojího rozhodnutí NATO tato jednání zastavila. Teprve nástupem Gorbačova byla jednání znovu obnovena.

⁹² Celkový počet v roce 1987 tvořilo přes 5 miliónů cest z NDR, v následujících letech se tento trend dále zvyšoval. Podle odhadů kanceláře spolkové kancléře navštívil do poloviny roku 1989 každý čtvrtý občan NDR alespoň jednou SRN včetně západního Berlína. Viz WEIDENFELD, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, 1992.

⁹³ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Citováno v KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998, „Für mich war das eine ungewöhnlich schwierige Entscheidung, weil sich alles in mir gesträubt, das zu tun, was wir aber dann als notwendig befanden.“, str. 326.

Moskva. A tak v době napjatých vztahů mezi Východem a Západem byla návštěva celkem dvakrát odložena. Příhodná situace nastala až se změnou moskevského vedení v roce 1985. K historickému setkání obou státníků a přijetí nejvyššího představitele NDR ve Spolkové republice vůbec, došlo v září roku 1987.

Bonnská strana před uskutečněním Honeckerovy návštěvy trvala na požadavku zajištění přímého přenosu z Kohlova proslovu při večeři také v samotné NDR. Spolková vláda sice tímto požadavkem mohla ohrozit samotné uskutečnění návštěvy, avšak to se nakonec ukázalo jako dobrý taktický tah. NDR totiž od založení usilovala o uznání své existence Spolkovou republikou, a proto nakonec tomuto požadavku přes počáteční zdráhání vyhověla. Pro kancléře byl živý přenos možností, jak sdělit obyvatelům NDR své stanovisko. K tomu došlo 7.září 1987: „...*Lidé v Německu rozdělením strádají. Doplácejí na zeď, která jim doslova stojí v cestě a která je uráží. Když zbouráme, co lidi od sebe odděluje, přispějeme k nepřeslechnutelnému německému požadavku: Chtějí k sobě přijít, protože k sobě patří...*“⁹⁶ V projevu dále řekl, že vědomí jednoty národa je nezměnně silné a existuje nezlomná vůle ji zachovat. Tuto jednotu vyjadřuje společný jazyk, společné kulturní dědictví a dlouhé kontinuální dějiny.⁹⁷

Proč se Kohl bránil návštěvě Ericha Honeckera v SRN? V podstatě se nechtěl smířit s přijetím státního tajemníka SED se všemi poctami náležející hlavě suverénního států (od vyvěšení východoněmecké vlajky před úřadem spolkového kancléře, přes zahrání státní hymny a vojenské pocty) a tím akceptovat existenci NDR jako druhého německého státu.⁹⁸ Kohl s tím nakonec souhlasil, protože nechtěl ohrozit vyhlídky na zlepšení poměrů pro

---

⁹⁶ Projev Helmuta Kohla u příležitosti konání návštěvy generálního tajemníka SED Ericha Honeckera 7.září 1987 ve Spolkové republice, „...*Die Menschen in Deutschland leiden unter der Trennung. Sie leiden an einer Mauer, die ihnen buchstäblich im Wege steht und die sie abstoßt. Wenn wir abbauen, was Menschen trennt, tragen wir dem unüberhörbaren Verlangen der Deutschen Rechnung: Sie wollen zueinander kommen, weil sie zusammengehören...*“, in ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991, str. 40.

⁹⁷ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

⁹⁸ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998.

obyvatele NDR. Toto rozhodnutí mělo být „investicí do budoucnosti.“⁹⁹ Přijetím východoněmeckého státníka se vším všudy, znamenalo pro východoněmecký stát uznání Spolkovou republikou. V očích SRN mělo přijetí Honeckera se všemi poctami symbolický význam a fakticky to nemělo vliv na změnu dosavadního postoje Kohlovy vlády. Podle Bonnu návštěva přispěla z pragmatického hlediska ke stabilizaci vzájemných vztahů. Konkrétně návštěva vedla k posílení kontaktů mezi lidmi v obou částech Německa, k ulehčení situace v dopravě mezi oběma státy a ke zvýšení povolení k častějším návštěvám. Po počátečních zdráháních z východoněmecké strany došlo také nakonec k podpisu „Kulturní smlouvy“, k uzavření první smlouvy o partnerství měst mezi západoněmeckým Saarlouisenem a Eisenhüttenstadtem. Pro spolkovou vládu byla partnerství mezi městy součástí celoněmecké politiky „drobných kroků,“ kterou zahájila již sociálně-liberální koalice a pokračovala v ní i koalice CDU, CSU a FDP. Tato politika směřovala k tomu, aby vzdor přetrvávajícím zásadním rozporům mezi SRN a NDR bylo učiněno vše pro udržení a zlepšení kontaktů mezi obyvateli obou německých států a tak byla zachována jednota národa.¹⁰⁰

Od návštěvy státního tajemníka SED Ericha Honeckera ve Spolkové republice v roce 1987 až do osudného roku 1989, nelze pozorovat zásadní změny ve vztazích SRN a NDR. Proto se v další části práce zaměřím již na politiku Helmuta Kohla v roce 1989. Jaká byla reakce Helmuta Kohla, potažmo spolkové vlády na převratné události v NDR na podzim 1989? Jaký koncept sjednocení Kohl zastával? A jaké byly reakce v zahraničí v souvislosti s možným sjednocením Německa?

5. Politika Helmuta Kohla/spolkové vlády v době sjednocovacího procesu (1989-1990)

---

⁹⁹ KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, 1998.

¹⁰⁰ MÜLLER, *Dějiny Německa*, 1995.

5.1 Reakce Helmuta Kohla/spolkové vlády na situaci v NDR

V roce 1987 byl východoněmecký vůdce Honecker při návštěvě Spolkové republiky na vrcholu politické moci. To se změnilo, když vedení SED opomíjelo vnitropolitickou nespokojenost svých občanů. Východoněmecké vedení se vůči sovětské „glasnosti“ a „perestrojce“ vymezilo a jakékoliv reformy odmítlo. Během roku 1989 zesílila v NDR vnitropolitická opozice, která od podzimu stále hlasitěji požadovala po vedení SED zahájení nejnnutnějších reforem. Současně s tím propukly v mnoha městech NDR masové demonstrace. Občané NDR se v průběhu roku 1989 snažili o vycestování na západ. Impulsem jim bylo otevření hranic v Maďarsku v květnu 1989. Jak na tuto vzniklou situaci reagoval Helmut Kohl, respektive spolková vláda?

Spolková vláda byla překvapena s jakou rychlostí a intenzitou se odehrávaly změny poměrů v NDR. Ačkoliv byl Kohl informován o dramatických událostech v NDR, zdržoval se nejprve veřejných prohlášení. „*Nechtěli jsme vedení NDR ještě více znejistovat. Neměli jsme zájem na eskalaci. Na východní straně někteří jen čekali na ostřejší tóny z Bonnu, aby se mohli vrátit k agresivním metodám studené války.*“¹⁰¹

Od začátku roku 1989 se prudce zvýšil počet těch, kteří chtěli vycestovat z NDR do Spolkové republiky Německo. To samozřejmě zkomplikovalo vzájemné vztahy obou německých států. Například Spolková republika musela uzavřít své stálé zastoupení ve východním Berlíně z důvodu, že tam vyhledalo útočiště již 130 osob. Přechodné uzavření stálého zastoupení však podle spolkové vlády neznamenal odklon od její politiky. Ta nadále byla zaměřena na humanitární řešení problémů občanů NDR. Na výroky z východoněmecké strany¹⁰² se Kohl vyjádřil jednoznačně, když konstatoval: „*Spolková republika neustoupí od*

---

¹⁰¹ Citováno v DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str. 48.

¹⁰² Například bylo vytýkáno Spolkové republice, že nemá právo vyvíjet činnost pro uprchlíky z NDR. Viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

své praxe a dále cítí odpovědnost za všechny Němce, kteří vyhledali útočiště na jejich diplomatických zastoupeních. ¹⁰³

Jednání spolkové vlády a Helmuta Kohla se zaměřilo především na potlačení vyvrcholení krize, která by mohla nekontrolovatelným, či dokonce násilným vývojem ohrozit mír a bezpečnost v Evropě.¹⁰⁴ Ke stabilizaci poměrů však mohlo dojít pouze ve spolupráci s východoněmeckým režimem. Na druhé straně se vláda musela pokusit o ulehčení situace lidí v NDR tím, že bude postupně tlačit na vedení SED k dodržování lidských práv, demokracie a práva na sebeurčení. Nabídky ke spolupráci byly tudíž doprovázeny požadavkem spolkové vlády, aby byly v NDR vytvořeny takové podmínky, které by nenutily občany k dalším útekům.¹⁰⁵

Po pádu berlínské zdi se situace v NDR dramaticky změnila. Kohl se právě nacházel na návštěvě Polska, když politbyro SED odstoupilo a byla 9.listopadu oznámena svoboda cestování. Kohl se rozhodl přerušit státní návštěvu, aby se k této situaci vyjádřil na tiskové konferenci 11. listopadu 1989: *„Pořadí cílů naší politiky je dáno Základním zákonem: Předpokladem znovusjednocení v podmínkách svobody bude vždy svobodný výkon práva na sebeurčení. Svoboda byla, je a bude jádrem německé otázky. (...). Každé rozhodnutí, které naši krajané v NDR učiní, budeme samozřejmě respektovat.*“¹⁰⁶

Pád zdi, jak je označováno otevření hranic NDR, mělo okamžité dopady v praktické rovině. Hranice na Západ se nyní stala pro východoněmecké občany volně průchozí. Kohl na tiskové konferenci také vyjádřil připravenost spolkové vlády podpořit novou vládu NDR v nastoupené cestě změn, pokud ale bude připravena k uskutečnění reforem. Spolková vláda nebyla ochotna stabilizovat situaci, která byla již neudržitelná. Ale byla připravena k rozsáhlé pomoci, pokud se podaří vládě NDR závazně určit základní reformy politických a

---

¹⁰³ Citováno v DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str. 48.

¹⁰⁴ ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Citováno v DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str. 104.

hospodářských poměrů. Pro režim SED to znamenalo, že se musí vzdát mocenského monopolu, musí připustit nezávislé strany a závazně přislíbit uskutečnění svobodných voleb. Pak byl kancléř Kohl za těchto předpokladů připraven hovořit o zcela „nové dimenzi hospodářské pomoci“ NDR.¹⁰⁷

Jelikož byl v této době kancléř Kohl konfrontován otázkami zahraničních partnerů, jak se bude situace vyvíjet dál, rozhodl se vypracovat koncepci budoucího vývoje německo-německých vztahů. Dne 23. listopadu k sobě pozval své poradce (Teltschika, Seiterse a Schäubleho), aby jim sdělil, že se nyní musí začít jednat rozhodněji. Kohl tím měl na mysli vypracování konceptu, který byl zveřejněn pod názvem „Deset bodů pro Německo.“ Kohl ve Spolkovém sněmu vystoupil 28. listopadu 1989 a při debatě o rozpočtu v deseti bodech narýsoval budoucí směr *německé politiky*. Kohl v těchto tzv. „Deseti bodech pro Německo“ požadoval vytvoření hustší sítě spolupráce mezi oběma německými státy, která by postupně přešla do společných institucí. Spolková vláda tím chtěla východoněmeckým občanům nabídnout konkrétní perspektivy a stabilizovat tak vnitropolitickou situaci v NDR, která měla negativní dopady i ve Spolkové republice.

Předtím než však přiblížím, co obsahoval *Desetibodový plán*, budu se věnovat reakcím na sjednocení v zahraničí.

5.2 Reakce na sjednocení v zahraničí - jednání Kohla s velmocemi (USA, VB, SSSR a Francie)

---

¹⁰⁷ ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991.

V zahraničí byly převratné události v NDR sledovány s velikým zájmem. Spíš než nadšení převládaly obavy ze sjednoceného Německa. Tyto obavy vyplývaly především z *Desetibodového plánu*, který Kohl přednesl ve Spolkovém sněmu, aniž by předem své jednání konzultoval s představiteli bývalých okupačních mocností.¹⁰⁸ Navíc Kohlův *Desetibodový plán* utvrdil německé sousedy v tom, že se „nové“ Německo vytvoří bez spoluúčasti svých evropských sousedů.¹⁰⁹

Na vrcholném setkání Evropské rady hlav států a vlád ve Štrasburku (prosinec 1989) musel Kohl čelit otázkám a skepsi svých evropských kolegů ohledně vývoje v Německu. O několik měsíců později, na zvláštním setkání hlav států a vlád Evropského společenství v dubnu 1990 v Dublinu, byla již situace zcela jiná. V uzavřeném komuniké mezi všemi členskými státy se Evropské společenství k německému sjednocení vyjádřilo veskrze pozitivně: „*Společenství vítá sjednocení Německa co nejvřeleji. Těší se na pozitivní a plodný přínos, který bude mít celý německý národ blížícím se začleněním státního území NDR do Společenství. Věříme, že sjednocení Německa – jako výsledek svobodně vyjádřené vůle německého národa – bude pozitivním faktorem rozvoje Evropy obecně a obzvlášť Společenství.*“¹¹⁰

Jaké ale byly reakce zejména čtyř bývalých mocností na vývoj v Německu před tímto setkáním v Dublinu? A jaké kroky podnikl Helmut Kohl, aby rozptýlil negativní reakce svých partnerů?

---

¹⁰⁸ Vyjímkou byl americký prezident George Bush, se kterým Kohl předtím své kroky konzultoval a měl jeho podporu v provádění své sjednocovací politiky.

¹⁰⁹ ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991.

¹¹⁰ Citováno v ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991, „*Die Gemeinschaft begrüßt die Vereinigung Deutschlands wärmstens. Sie freut sich auf den positiven und fruchtbaren Beitrag den das ganze deutsche Volk im Anschluß an die bevorstehende Eingliederung des Staatsgebietes der DDR in die Gemeinschaft leisten kann. Wir sind zuversichtlich, daß die Vereinigung Deutschlands – als Ergebnis des frei geäußerten Willens des deutschen Volkes – ein positiver Faktor der Entwicklung Europas im allgemeinen und der Gemeinschaft im besonderen sein wird.*“, str. 46.

Jak bylo v úvodu této práce zmíněno, Východ ani Západ nebyl na situaci, která se odehrála na podzim 1989 v NDR připraven. Zatímco počáteční reakce Velké Británie a Francie ovládaly obavy, že by sjednocení Německa mohlo ohrozit evropský pořádek, Američané to vnímali jako zadostiučinění, že konečně nyní je osvobození východní Evropy od komunismu na dosah.¹¹¹ Francouzský prezident Mitterrand otevřeně prohlásil, že není připraven podporovat Kohlovu snahu o německé sjednocení.¹¹² Brzy po zveřejnění *Desetibodového plánu* usiloval Mitterrand na vrcholném setkání ES začátkem prosince 1989 ve Štrasburku o zpomalení německého sjednocení. Mitterrand tehdy pronesl: „*Francie uznává právo Němců na sebeurčení, ale ne ještě teď.*“¹¹³ Po zveřejnění *Desetibodového plánu* pak ve francouzské televizi pronesl, že Kohlův koncept sjednocení může vyvolat řetězovou reakci i v bývalých územích patřících kdysi k Německé říši.¹¹⁴ Při návštěvě NDR 19. prosince 1989 řekl, že „*NDR může počítat se solidaritou Francie.*“¹¹⁵ Před tisícovkou studentů Lipské univerzity potvrdil suverénní existenci dvou německých států, když řekl, že německá jednota se týká v první řadě Němců, ale sousední státy by měly na její stabilitu dohlížet. Podle svých slov Mitterrand nechtěl připustit vznik „čtvrté říše v srdci Evropy.“¹¹⁶

Postoj Mitterranda se změnil teprve tehdy až bylo jisté zajištění Německa v západních strukturách. Při setkání Kohla a Mitterranda v lednu 1990 v Latché se francouzský prezident vyjádřil, že největším nebezpečím pro sjednocené Německo by byla neutralita, která by mohla být považována za východisko z členství obou německých států v různých vojenských spolicích. Proto sjednocení musí proběhnout současně s prohloubením evropské integrace.¹¹⁷ Kohl byl rovněž přesvědčen o nutnosti zajištění *německé politiky* v rámci západní integrace, mohl proto společně s Mitterrandem usilovat o vytvoření Evropské unie a zavedení společné

---

¹¹¹ GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

¹¹² MASER, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, 1993.

¹¹³ Citováno v MASER, *Helmut Kohl: Der deutsche Kanzler*, 1993, str. 330.

¹¹⁴ Mitterrand vyjmenoval Pomohány, Slezsko, Sedmihradsko, sovětskou moldavskou republiku jako možné územní nároky Německa, viz MASER, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, 1993.

¹¹⁵ Citováno v MASER, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, 1993, str. 331.

¹¹⁶ *Ibid.*, opět citováno, str. 331.

¹¹⁷ GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

evropské měny - euro. Francouzsko-německá spolupráce v oblasti zlepšení fungování Evropského společenství a následná iniciativa obou států z 19.dubna 1990 k přeměně Evropského společenství na politickou unii byla pro všechny znamením, že Spolková republika prohloubení integračního procesu spojuje se sjednocením Německa.¹¹⁸

Také britská ministerská předsedkyně Margaret Thatcherová byla od počátku ve svém postoji vůči sjednocení Německa negativní. Ale na rozdíl od francouzského prezidenta trvala na svém postoji až do konce procesu sjednocení. Kohlovi podle jeho slov připravila mnoho starostí, když k německému sjednocení zaujala nepřátelský postoj.¹¹⁹ Thatcherová se v prosinci 1989 vyjádřila, že se všechno odehrává příliš rychle. Naopak byla pro to, aby se postupovalo pomalu, krok za krokem. Ve sjednoceném a silném Německu viděla vážné ohrožení pro stabilitu Evropy od druhé světové války. Spíš než vojenské ohrožení by podle ní Německo představovalo hospodářskou sílu, která by se zmnohonásobila zapojením celého Německa do Evropského společenství. Z těchto důvodů odmítla Maastrichtskou smlouvu, ve které spatřovala nástroj k dosažení hegemonie Německa na evropském kontinentě.¹²⁰

Naopak jako jediný byl ochoten Němce v úsilí o znovusjednocení podporovat americký prezident George Bush. Ovšem za určitých podmínek. Tou nejdůležitější podmínkou mělo být, že se sjednocení uskuteční v rámci NATO a Evropského společenství a přitom bude brán ohled na práva a odpovědnost čtyř bývalých okupačních mocností.¹²¹

Sovětský svaz, stejně jako Francie a Velká Británie, byl zaskočen Kohlovým *Desetibodovým plánem* a nechal na sebe dlouho čekat se svým stanoviskem k možnému znovusjednocení Německa. Sovětský svaz se nacházel od pádu zdi ve složité situaci. Po ztrátě NDR se nedaly udržet ani ostatní východoevropské státy a rozpad sovětského impéria byl nabíledni. Počáteční reakce Gorbačova ke sjednocení Německa byla negativní a výrokem, že

---

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ KOHL, *Erinnerungen 1982-1990*, 2005.

¹²⁰ GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

¹²¹ Ibid.

„dvourádkové hlášení bude stačit, aby maršál převzal mé pozice“¹²², nenechal nikoho na pochybách o případném vojenském zásahu. Gorbačovovi se jednalo zejména o otázku k jakému vojenskému svazku bude sjednocené Německo příslušet. Nebylo pochyb, že Gorbačov nebude souhlasit se setrváním sjednoceného Německa v NATO. Proto bylo potřeba nově definovat roli NATO, a tím zbavit SSSR pochyb v oblasti bezpečnostní politiky.¹²³ Fakt, že sovětský vůdce přehodnotil svoje stanovisko v průběhu dalšího vývoje je také částečně zásluha Helmuta Kohla, který s Gorbačovem na konci 80.let navázal osobní vztahy.¹²⁴

Během ledna 1990 se zrodila myšlenka vytvořit rámec pro jednání, která by řešila zahraničně-politické aspekty sjednocení Německa a zahrnovala by kromě obou německých států ještě čtyři bývalé okupační mocnosti. Později se tento koncept jednání prosadil pod názvem „dva plus čtyři.“ Nejprve mělo dojít k vyjasnění konkrétní podoby sjednocení mezi Spolkovou republikou a NDR – ekonomických, politických a právních otázek vnitřního sjednocení. V další fázi měli společně se SRN a NDR okupační mocnosti (Spojené státy, Velká Británie, Francie a Sovětský svaz) projednat zahraničně-politické aspekty sjednocení. Před samotným jednáním „dva plus čtyři“ se uskutečnila setkání na politické úrovni ministrů zahraničí SRN, NDR a čtyř mocností v Bonnu a Berlíně, na kterých se měl nejprve projednat tématický obsah jednání:

- k jakému spolku bude příslušet sjednocené Německo, síla Bundewehru a bezpečnostní garance sousedním státům;
- definitivní určení polské západní hranice;
- odchod spojeneckých ozbrojených sil;

---

¹²² Citováno v GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004, „Es werde eine Zwei-Zeilen-Meldung geben, daß ein Marschall meine Position übernommen hat.“, str.754.

¹²³ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

¹²⁴ Ke sblížení obou politiků došlo při návštěvě Gorbačova v SRN v červnu 1989. Oba politici při setkání hovořili o nové kvalitě německo-sovětských vztahů a 13.června 1989 podepsali společné prohlášení. Viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

- zrušení výhradních spojeneckých práv a znovuvytvoření plné právní suverenity Německa.¹²⁵

Diskuze ohledně vojenského statusu Německa se vedly již před samotným jednáním „dva plus čtyři.“ Odlišná stanoviska zastávaly Spojené státy a Sovětský svaz. USA požadovaly uskutečnění sjednocení v rámci stávajících závazků Německa vůči NATO, zatímco SSSR trval na požadavku neutrálního Německa, tj. aby nebylo členem NATO ani Varšavského paktu. Kancléř za žádných okolností nechtěl připustit vystoupení Německa z NATO či dokonce neutralizaci německého území.¹²⁶

Spojené státy vyjádřily podporu návrhu ministra zahraničí SRN Genschera, který navrhl kompromis mezi oběma stanovisky¹²⁷. Podle metafory, že klíč ke sjednocení leží v Moskvě, nemohly být problémy týkající se celého Německa vyřešeny bez Sovětského svazu. Z tohoto pohledu bylo nejtěžší jednání se Sovětským svazem, který se nechtěl smířit se zahrnutím celého Německa do západních struktur. Při setkání Kohla s Gorbačovem v Bonnu v červnu 1989, hovořil sovětský vůdce zcela otevřeně o hospodářských problémech své země. Kohl projevil ochotu k okamžité pomoci Sovětskému svazu a učinil tak již začátkem roku 1990, kdy došlo k dodávce potravin do Sovětského svazu. Později se podle Kohla toto rozhodnutí ukázalo jako nesmírně důležité pro německý sjednocovací proces.¹²⁸ Kohl (spolková vláda) vyšel vstříc Sovětskému svazu i v dalším jeho požadavku, když mu poskytl úvěr ve výši 5 miliard DM. Kohl naproti tomu očekával, že „*Vláda SSSR v rámci procesu dva plus čtyři ve stejném duchu podnikne vše, aby přivedla požadovaná rozhodnutí, která by konstruktivní vyřešení příslušných otázek umožnila ještě v tomto roce.*“¹²⁹

---

¹²⁵ GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

¹²⁶ MASER, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, 1993.

¹²⁷ Sjednocené Německo mělo zůstat v NATO, ale zároveň na území NDR neměly být rozmístěny ozbrojené síly NATO.

¹²⁸ DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

¹²⁹ Citováno v GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004, „...dass die Regierung der UdSSR im Rahmen des Zwei-plus-Vier-Prozesses im gleichen Geiste alles unternimmt, um die erforderlichen Entscheidungen herbeizuführen, die eine konstruktive Lösung der anstehenden Fragen noch in diesem Jahr ermöglichen.“, str.763.

Tím však zcela nebyla vyřešena otázka sjednocení. Souhlas Sovětského svazu ke sjednocení se rýsoval velice pomalu. K definitivnímu průlomů v postoji Sovětského svazu došlo při setkání Kohla a Gorbačova 15. a 16. července 1990 na „dače“ sovětského vůdce na Kavkaze. Gorbačov zde dal souhlas k setrvání Německa v NATO, ale zároveň na území NDR nesměly být rozmístěny ozbrojené síly Aliance. Před uskutečněním tohoto setkání vyšlo NATO vstříč sovětským požadavkům, když na vrcholném zasedání všech členů Severoatlantické aliance v Londýně (5. a 6.července) bylo schváleno prohlášení týkající se základní proměny Aliance.¹³⁰

Po setkání Kohla a Gorbačova na Kavkaze se uskutečnilo třetí kolo jednání „dva plus čtyři“ v červenci v Paříži za účasti Polska, kde byl splněn požadavek konečného uznání hranice na Odře a Nise Německem, jako západní hranice Polska. Tím mohla být úspěšně zakončena jednání „dva plus čtyři.“ Poslední kolo jednání se uskutečnilo v Moskvě 12.zář, kde také byla podepsána „Smlouva o konečném uspořádání vztahující se na Německo.“¹³¹

Jak přispěl Helmut Kohl svým jednáním ke znovusjednocení Německa? Rozhodujícím krokem byla jeho iniciativa - *Desetibodový plán*, který popíši v následující kapitole.

5.3 Proces sjednocení z hlediska přínosu Helmuta Kohla

Německá otázka se pádem berlínské zdi stala nejen v mezinárodní, nýbrž i v domácí politice hlavním tématem. Nejen proto se spolkový kancléř domníval, že nyní nastala ta

---

¹³⁰ V prohlášení se uvádí, že NATO a Varšavský pakt na sebe nadále nebudou nahlížet jako na nepřátele; NATO přizpůsobí svoji strukturu ozbrojených sil a strategii změněným podmínkám a dojde k omezení počtu jaderných zbraní. Viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

¹³¹ Nejdůležitější ustanovení se týkala dalšího členství Německa v NATO, které bylo dáno souhlasem Gorbačova během německo-sovětských jednání na Kavkaze; omezení armády sjednoceného Německa o síle 370 000 mužů; uznání polské západní hranice na Odře a Nise; ukončení práv a odpovědnosti čtyř mocností nad Berlínem a Německem; plná suverenita Německa ve vnitřních a zahraničních záležitostech. Viz ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991.

správná doba chopit se iniciativy a předložit konkrétní koncept ke sjednocení Německa. Byly pro to i vážné vnitropolitické důvody, a skutečnost, že nikdo neměl představu, jak by za nynější mezinárodní konstelace měly pokračovat vnitroněmecké vztahy.¹³²

Dne 8.listopadu přednesl Kohl ve Spolkovém sněmu v rámci „Zprávy ke stavu národa v rozděleném Německu,“ že „*svobodné sebeurčení pro všechny Němce – bylo, je a zůstane součástí naší německé politiky. Svobodné sebeurčení – bylo, je a zůstane přáním, touhou našich lidí v NDR.*“¹³³

Nejen Němci se v této chvíli obraceli na kancléře s otázkou, co chce dělat. Kohl byl přesvědčen o tom, že dějiny nabídly Němcům šanci na změnu v dohledné době, která by se už v dějinách nemusela opakovat. Chtěl proto tuto šanci využít a pokusit se uskutečnit svoje vize o jednotném Německu prostředky, které jako kancléř měl k dispozici.¹³⁴

Z tohoto hlediska je nejdůležitější *Desetibodový plán*, který Helmut Kohl představil koncem listopadu 1989 ve Spolkovém sněmu v rámci debaty o rozpočtu. Ještě předtím však kancléř pověřil pracovní skupinu pod vedením Horsta Teltschika (v kancléřském úřadě vedoucím oddělení pro zahraniční a vnitroněmecké vztahy, rozvojovou politiku a vnější bezpečnost), která měla provést analýzu vnitroněmecké a mezinárodní situace ohledně možného sjednocení. Rámcově vytvořený koncept byl poté předán Kohlovi, který z velké části nově zformuloval podstatu pasáží o konfederaci a federaci.¹³⁵ Reakce na plán v zahraničí, rovněž na domácí scéně, způsobil nemalé překvapení.¹³⁶ Jaké body konkrétně *Desetibodový plán* obsahoval?

---

¹³² DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

¹³³ Citováno v MASER, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, 1993, str. 316.

¹³⁴ MASER, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, 1993.

¹³⁵ Vytvoření konfederativních struktur mezi demokratickým a nedemokratickým státem byly podle Kohla nesmysl. Tento krok bylo možné podniknout pouze s demokraticky legitimovanou vládou v NDR teprve po svobodných volbách. Konfederace by podle něj zafixovala dvoustátí, protože by došlo ke spojení dvou suverénních, nezávislých států. Kohlovy šlo o federaci, tj. o sjednocení ve spolkovém státě. Viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

¹³⁶ Ze zahraničních partnerů byl předem informován pouze americký prezident George Bush kvůli časovému posunu. Viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

Kohl v plánu představil postupné sblížení obou německých států, které mělo být zahájeno okamžitými opatřeními v důsledku vystěhovávání stále více obyvatel z NDR do Spolkové republiky. V bodě 1 byla proto vyjádřena ochota finanční podpory za podmínky, že dojde k usnadnění cestování mezi SRN a NDR. V bodě 2 se hovořilo o pokračování dosavadní spolupráce mezi oběma státy v oblastech, která bude prospívat lidským vztahům, tj. v oblasti hospodářské, kulturní a v ochraně životního prostředí. V bodě 3 Kohl nabídl NDR rozšíření pomoci a spolupráce, jestliže v NDR dojde ke změně politického a hospodářského systému, a to „nezvratně“ po změně ústavy a nového volebního zákona a zrušení mocenského monopolu SED. Bod 4 počítal se zavedením „smluvního společenství“, podle návrhu Hanse Modrowa. Týkalo se to zejména vytvoření společných institucí, které se měly zabývat hospodářstvím, dopravou, ochranou životního prostředí, vědou a technikou, zdravotnictvím a kulturou. Další bod 5, vyjadřoval Kohlovo přesvědčení, že k německé jednotě může dojít až po svobodných, demokratických volbách v NDR. Pak už nebude nic bránit sjednocení, pokud to lidé v Německu budou chtít. V dalším bodě (bod 6) se mluvilo o začlenění vnitroněmeckých vztahů do celoevropského procesu a do vztahu mezi Východem a Západem. Budoucnost Německa měla být podle bodu 7 spojená s prohlubováním evropské integrace a zachováním otevřenosti vůči Východu. Spolupráce mezi Východem a Západem měla při projednávání závažných otázek podle bodu 8 pokračovat. S tím souvisel následující bod 9, o nutnosti odzbrojování a kontroly zbrojení. V posledním bodě 10 Kohl shrnul programové cíle, kterými chtěl dosáhnout sjednocení Německa, tj. působit na mírový stav v Evropě, ve kterém by německý národ dosáhl svobodným sebeurčením jednoty. Znovusjednocení zůstalo politickým cílem spolkové vlády.¹³⁷

---

¹³⁷ Jednotlivé body *Desetibodového plánu* jsou převzaty z DIECKMANN, Helmut Kohl: *Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997, str. 115-119.

Co se týče časového výhledu, ve kterém se mělo sjednocení uskutečnit, tak byl v tomto ohledu *Desetibodový plán* překonán.¹³⁸ Jeho základ pro vytvoření sjednocení však zůstal. Byl to princip svobodných voleb, který byl předpokladem sjednocení a zahrnutí sjednocení do celoevropského procesu. Pouze uskutečněním svobodných voleb v NDR mohl být splněn příkaz Základního zákona, který vyzýval německý národ k uskutečnění sjednocení svobodným sebeurčením. Zároveň svobodné volby znamenaly, že si sjednocené Německo svobodně zvolí zahraničně-politickou orientaci. Explicitně nebyla v *Desetibodovém plánu* zahraničně-politická orientace zmíněna, ale vyplývala logicky z příslušnosti Německa k Západu, kterou Kohl zdůrazňoval během své vlády.¹³⁹ V případě zahrnutí sjednocení Německa do celoevropského procesu se jednalo o překonání evropského rozdělení, které umožnilo sjednocení Německa a nyní mělo sjednocené Německo přispět k novému evropskému pořádku. Podle Matthiase Zimmera patřily tyto základní prvky k principům německé otázky již od vlády Konrada Adenauera. Po této stránce nebyl *Desetibodový plán* Helmuta Kohla revoluční koncepcí, nýbrž „šikovným“ spojením dosavadních prvků německé politiky a jejich uplatnění za změněné situace.¹⁴⁰

Další kroky Helmuta Kohla směřovaly k vytvoření hospodářské, měnové a sociální unie mezi oběma německými státy. Podnět k urychlení sjednocení byl dán samotným vývojem v NDR. Při setkání Kohla a Modrowa 2. února 1990 na světovém ekonomickém fóru v Davosu, informoval ministerský předseda NDR kancléře, že se rozpad NDR každý den urychluje. Rychlé sjednocení obou států je proto podle něj nevyhnutelný.¹⁴¹ Kohl proto se svými poradci začal hledat řešení. To se samo nabízelo, když jej předtím v Davosu naznačil Modrow – vytvoření hospodářské a měnové unie mezi SRN a NDR. Velký otazník visel nad

---

¹³⁸ Kohl neměl jasnou představu o tom, kdy se se sjednocení uskuteční. Ani v *Desetibodovém plánu* není zmínka v jakém časovém horizontu by se sjednocení mělo uskutečnit. V Drážďanech 19. prosince 1989 se vyjádřil, že k tomu dojde až po dovršení evropského vnitřního trhu. Tzv. Maastrichtská smlouva měla vstoupit v platnost v únoru 1992. viz DIECKMANN, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, 1997.

¹³⁹ ZIMMER, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...*, 1991.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ GÖRTEMAKER, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 2004.

otázkou, jestli je to prakticky proveditelné a jak vysoké by byly náklady. Ministr financí SRN Theo Waigel se ještě před tím vyjádřil, že německá marka může být v NDR zavedena teprve poté, co východoněmecké hospodářství projde dlouhou fází přizpůsobování.¹⁴² Také prezident Spolkové banky Karl Otto Pöhl považoval Kohlův plán za nerealizovatelný bez škodlivých dopadů na hospodářství. Co se z ekonomického hlediska dalo považovat za nerozumné, bylo naopak z politického hlediska považováno jako nutnost.¹⁴³ Pöhl změnil názor, když později dal podnět k zahájení jednání o hospodářské a měnové unii. Ta se značně urychlila po volbách v NDR (18.března 1990), když zvítězila „Aliance pro Německo“ pod vedením Helmuta Kohla. Teprve podpisem smlouvy mezi SRN a NDR 1.července 1990 vstoupila v platnost hospodářská, měnová a sociální unie, která dovršila hospodářské a politické sjednocení obou německých států. Formální akt sjednocení 3.října 1990 udělal tečku v německých dějinách za obdobím rozdělení. Helmut Kohl se tak nasmazatelně zapsal do dějin jako kancléř sjednotitel. Končí tím také náš příběh. Úplně poslední tečkou v našem příběhu však bude zhodnocení přínosu Helmuta Kohla v procesu sjednocení Německa.

6. Závěr

Helmut Kohl byl v době sjednocovacího procesu na vrcholu své politické kariéry. Jako kancléř Spolkové republiky Německo před a v průběhu sjednocení svým politickým jednáním tento proces bezesporu ovlivnil.

Když se Kohl 1.října 1982 poprvé ujal funkce spolkového kancléře, byla *německá politika* SRN již právně a politicky ukotvena. *Německá politika* spolkových vlád prošla od

---

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

roku 1949 změnou od konfrontačního postoje až k akceptování NDR vlivem vývoje na mezinárodní scéně na konci šedesátých a začátkem sedmdesátých let.

Po zvolení do funkce kancléře SRN Kohl každoročně přednášel „Zprávy ke stavu národa v rozděleném Německu“, ve kterých zdůrazňoval preambuli Základního zákona, která vyzývala k dovršení sjednocení. Kohl byl přesvědčen, tak jako Konrad Adenauer, že sjednocení lze dosáhnout tehdy, pokud se zároveň podaří dosáhnout svobody pro celý německý národ. Proces sjednocení byl podle něj možný v rámci evropského integrace.

Ve vztahu k NDR Kohl trval na zásadních stanoviscích, ale zároveň se snažil z pragmatického hlediska o zintenzivnění vzájemné spolupráce mezi oběma německými státy. Jelikož sjednocení nebylo možné dosáhnout v dohledné době, aniž by tím došlo k narušení dosavadního statusu quo, snažil se Kohl o zachování vědomí jednoty národa. Toto vědomí měla posilovat spolupráce mezi oběma německými státy ve všech oblastech a na všech úrovních. Atmosféra ve vztazích mezi SRN a NDR byla ve velké míře závislá na situaci v bipolárních vztazích.. Vlivem *dvojího rozhodnutí NATO* o rozmístění amerických raket na spolkovém území se zmenšil prostor pro rozvoj německo-německých vztahů. Avšak negativním dopadům na vzájemné vztahy se podařilo zabránit rozhodnutím Kohlovy vlády z roku 1983 o poskytnutí miliardového úvěru vládě NDR. Toto rozhodnutí se ukázalo jako nesmírně důležité pro pokračování spolupráce mezi NDR a SRN. Důsledky miliardového úvěru se okamžitě promítly do praktické roviny vzájemných vztahů. Například se zlepšila situace v tranzitní dopravě mezi Západním Berlínem a Spolkovou republikou, zvýšil se cestovní ruch mezi NDR a SRN a urychlila se jednání o uzavření „Kulturní dohody.“ Rozhodujícím impulsem pro další rozvoj německo-německých vztahů byl rok 1985, kdy se stal generálním tajemníkem komunistické strany SSSR Michail Gorbačov a v Ženevě byla obnovena jednání o odzbrojení. Vyvrcholením dosavadních německo-německých vztahů pak bylo přijetí Ericha Honeckera v Bonnu v roce 1987.

Až do událostí v NDR na podzim 1989 kancléř s možností sjednocení v dohledné době nepočítal a vývojem situace v NDR byl překvapen. Svědčí o tom fakt, že Kohl neměl předem připravený konkrétní plán. Teprve na základě probíhajících změn a rychle se měnící dynamiky vývoje v NDR koncem listopadu 1989 představil svůj *Desetibodový plán*. Tím však bezpochyby učinil jedno z nejdůležitějších rozhodnutí, které otevřelo otázku sjednocení Německa.

Nelze popřít skutečnost, že Helmut Kohl včas rozpoznal signály k uchopení iniciativy ve sjednocovacím procesu Německa a nabídl východním Němcům *Desetibodovým plánem* perspektivu sjednocení v horizontu několika let. Skutečnost, že ke sjednocení došlo během jednoho roku není ani tak zásluhou Helmuta Kohla, jako občanů NDR, kteří určovali tempo sjednocovacího procesu.

Na proces sjednocení Německa musí být nezbytně nahlíženo v kontextu vývoje na mezinárodní scéně. Ke změně dosavadního statusu quo by nedošlo, kdyby se neodehrály na podzim roku 1989 ve východním bloku tak dramatické změny.

7. Resumé

Der Prozess der Wiedervereinigung Deutschlands wurde am 3. Oktober 1990 vollgezogen. Es geschah nach vierzig Jahren der Teilung und Existenz zweier deutscher Staaten. Nach dem Ende des Zweiten Weltkriegs wurde Deutschland als besiegter Staat durch die vier Siegermächte besetzt und in vier Besatzungszonen geteilt. Später - mit dem Anfang des Kalten Krieges - haben sich die Auseinandersetzungen zwischen der Sowjetunion und den Vereinigten Staaten vertieft, und führten zur Gründung der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen demokratischen Republik.

Seit der Gründung der BRD versuchten die Bundesregierungen durch eine geeignete Deutschlandpolitik den richtigen Weg zur Wiedervereinigung finden. Seit 1949 war es ein langer Weg, bis der Wandel der weltpolitischen Lage es im Jahre 1989 ermöglicht hat.

Helmut Kohl, der zum Bundeskanzler am 1. Oktober 1982 gewählt wurde, betonte die Präambel des Grundgesetzes, nach der das gesamte deutsche Volk aufgefordert wurde, in freier Selbstbestimmung die Einheit und Freiheit Deutschlands zu vollenden. Im Vergleich zu seinem Vorgänger ist Kohls Deutschlandpolitik durch stärkere Betonung der Westbindung, der Systemgegensätze zur DDR und der Offenheit der deutschen Frage gekennzeichnet. Gleichzeitig wurde die praktische Zusammenarbeit mit der DDR fortgesetzt.

Während das Ziel – die Vereinigung Deutschlands – nicht in näherer Zukunft erreichbar schien, konzentrierte sich Kohl auf die Milderung der Teilungsfolgen, die Förderung der Beziehungen zwischen den Menschen in den beiden deutschen Staaten und Intensivierung dieser Beziehungen in allen Bereichen. Als sich ihm die Chance zur Wiedervereinigung bot, die durch die Wende in der DDR im Herbst 1989 und der geänderten Bedingungen der internationalen Beziehungen eingetreten war, nutzte er sie.

8. Příloha – seznam použitých zkratk

CDU/CSU	<i>Christlich Demokratische Union/ Christlich Soziale Union</i> , Křesťansko-demokratická unie/ Křesťansko-sociální unie
DA	<i>Demokratischer Aufbruch</i> , Demokratický přelom
DSU	<i>Deutsche Soziale Union</i> , Německá sociální unie
ES	Evropské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EHS	Evropské hospodářské společenství
FDP	<i>Freie Demokratische Partei</i> , Svobodná demokratická strana
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i> , Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
OSN	Organizace spojených národů
SALT	<i>Strategic Arms Limitation Talks</i> , Jednání o omezení strategických zbraní
SED	<i>Sozialistische Einheitspartei Deutschlands</i> , Sjednocená socialistická strana Německa
SPD	<i>Sozialdemokratische Partei Deutschlands</i> , Sociálně-demokratická strana Německa
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	<i>United States of America</i> , Spojené státy americké
VB	Velká Británie

9. Seznam literatury

Monografie a sborníky

- DIECKMANN, Kai, REUTH, Ralph Georg, *Helmut Kohl: Chtěl jsem sjednocení Německa*, Karolinum, Praha 1997
- GÖRTEMAKER, Manfred, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland: Von der Gründung bis zur Gegenwart*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 2004
- GÖRTEMAKER, Manfred, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, Verlag C.H.Beck, München 2002
- KOHL, Helmut, *Erinnerungen 1982-1990*, Droemer Verlag, München 2005
- KORTE, Karl-Rudolf, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft: Regierungsstil und Entscheidungen 1982-1989*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1998
- MASER, Werner, *Helmut Kohl: der deutsche Kanzler*, Verlag Ullstein, Berlin 1993
- MÜLLER, Helmut, KRIEGER, Karl Friedrich, VOLLRATH, Hanna, *Dějiny Německa*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995
- PLECHANOVÁ, Běla, FIDLER, Jiří, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, ISE, Praha 1997
- WEIDENFELD, Werner, KORTE, Karl-Rudolf, *Handwörterbuch zur deutschen Einheit*, Campus Verlag, Frankfurt am Main 1992
- ZIMMER, Matthias, *Das gesamte deutsche Volk bleibt aufgefordert...: Die Deutschlandpolitik der Bundesrepublik 1949-1990*, Verlag Ernst Knoth, Melle 1991
- *40 Jahre Aussenpolitik der BRD*, Bonn Aktuell, Stuttgart 1989

Periodika

- LEISLER KIEP, Walther, *The new Deutschlandpolitik*, in *Foreign Affairs*, Winter 1986/85, str. 316-329
- PROWE, Diethelm, *Kohl and the German Reunification Era*, in *Journal of Modern History*, 3/2002, str. 120-138

Internetové zdroje

- Internetové stránky Helmuta Kohla, adresa www.helmut-kohl.de